

Obor: Účetnictví a finanční řízení podniku
Katedra: Účetnictví a financí

Diplomová práce

ŘÍZENÍ POHLEDÁVEK VE VYBRANÉM PODNIKU

Vedoucí práce:
Ing. Hana Hlaváčková

Autor práce:
Bc. Šárka Tunková

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Šárka TUNKOVÁ
Studijní program: N6208 Ekonomika a management
Studijní obor: Účetnictví a finanční řízení podniku
Název tématu: Řízení pohledávek ve vybraném podniku

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl práce:

Teoretická část: poskytnout ucelený pohled na řízení pohledávek, včetně možnosti jejich zajištění z hlediska účetního, daňového a právního.

Praktická část: zhodnotit řízení pohledávek vybraného obchodního podniku a navrhnout možnosti zlepšení v oblasti řízení pohledávek.

Osnova:

1. Základní vymezení, oceňování a evidence pohledávek
2. Možnosti zajištění pohledávek
3. Opravné položky k pohledávkám
4. Postoupení pohledávek
5. Odpis pohledávek
6. Řízení pohledávek v obchodním podniku
7. Zhodnocení a návrh na zlepšení systému řízení pohledávek

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

50 - 60 stran

Forma zpracování diplomové práce:

tištěná

Seznam odborné literatury:

Bařinová, D., Vozňáková, I.: Pohledávky - právně - daňově - účetně. Grada Publishing 2007.

Vozňáková, I.: Efektivní řízení pohledávek. Grada Publishing 2004.

Drbohlav, J., Pohl, T.: Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu. ASPI 2006.

Kol. autorů: Vymáhání pohledávek. ASPI 2007.

Ryneš, P.: Podvojný účetnictví a účetní závěrka 2008. ANAG 2008.

Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Hana Hlaváčková

Katedra účetnictví a financí

Datum zadání diplomové práce:

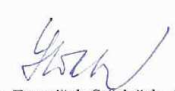
23. března 2009

Termín odevzdání diplomové práce:

30. dubna 2010

prof. Ing. Magdalena Hrabánková, CSc.
děkanka

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
EKONOMICKÁ FAKULTA
Studentská 13 (26)
370 05 České Budějovice

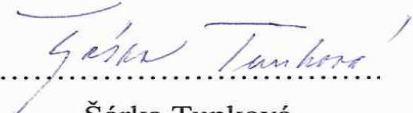

prof. Ing. František Střeleček, CSc., Dr.h.c.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 23. března 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Řízení pohledávek ve vybraném podniku“ vypracovala samostatně na základě vlastních zjištění a materiálů uvedených v seznamu literatury.

Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 14. dubna 2010

.....
Šárka Tunková

Děkuji vedoucí diplomové práce Ing. Haně Hlaváčkové za metodické vedení a odborné rady, které mi poskytla při zpracování diplomové práce.

Mé poděkování patří také Ing. Kláře Čermákové, zaměstnankyni analyzované společnosti, která mi poskytla veškeré podklady a informace potřebné pro zpracování praktické části.

Absract

Claims represent rights to pay financial amount and they are important part of company's short-term assets. Due to the height of their amount and rate of debt collection influence on a supplier's liquidity, every company should set up a well-arranged management claim system. The most effective protection before an emergence of disputable claims debts is the precaution – from screening a company's standing over compiling consequential contracts to using security instruments. However, even if all the precautions were done, and overdue claims appear, it is necessary to use other instruments and solve the problems of desperate debts minimalization. For this reason I have chosen claim management as the subject of this diploma thesis.

The aim of this work is to give a coherent view of a claim management, including possibilities of their assuring from points of accounting, tax and law. In practical part of my diploma thesis I would like to evaluate a claim management in a selected business company and propose improvement in this field.

Key words

claims, claim management, overdue claims, desperate debt, item of correction, debt depreciation, security instruments

Abstrakt

Pohledávky představují právo na zaplacení peněžité částky a jsou významnou složkou oběžných aktiv podniku. Protože výše a rychlost jejich inkasa má vliv na likviditu dodavatele, měla by si každá společnost vytvořit přehledný systém řízení pohledávek. Nejúčinnější ochranou před vznikem sporných pohledávek je prevence, a to od prověřování bonity klienta přes důsledné zpracování smluv až po využití zajišťovacích instrumentů. Pokud i přes tato opatření dojde ke vzniku pohledávek po lhůtě splatnosti, je třeba využít dalších nástrojů a řešit problematiku minimalizace nedobytných pohledávek. Z tohoto důvodu jsem si jako téma diplomové práce vybrala řízení pohledávek.

Cílem teoretické části diplomové práce je poskytnout ucelený pohled na řízení pohledávek, včetně možnosti jejich zajištění z hlediska účetního, daňového a právního.

V praktické části své práce chci zhodnotit práci s pohledávkami ve vybrané obchodní společnosti a navrhnout možnosti zlepšení v oblasti řízení pohledávek.

Klíčová slova

pohledávky, řízení pohledávek, pohledávky po lhůtě splatnosti, nedobytné pohledávky, opravné položky k pohledávkám, odpis pohledávek, zajišťovací prostředky

Obsah

1	ÚVOD.....	9
2	LITERÁRNÍ REŠERŠE.....	11
3	METODIKA PRÁCE	12
4	TEORETICKÁ ČÁST.....	13
4.1	OBECNÉ VYMEZENÍ POHLEDÁVEK.....	13
4.1.1	Pohledávka z právního hlediska	13
4.1.2	Vznik a ocenění pohledávek.....	14
4.1.3	Pohledávky z účetního hlediska	16
4.1.4	Inventarizace pohledávek	17
4.2	ŘÍZENÍ POHLEDÁVEK A JEJICH ZAJIŠTĚNÍ	18
4.2.1	Informace o odběratelích, smlouva	19
4.2.2	Preventivní zajištění pohledávek	21
4.2.3	Možnosti zajištění pohledávek po splatnosti.....	27
4.3	POSTOUPENÍ A ZÁNİK POHLEDÁVEK	30
4.4	TVORBA OPRAVNÝCH POLOŽEK	32
4.4.1	Opravné položky k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení.....	35
4.4.2	Opravné položky k nepromlčeným pohledávkám splatným po 31. prosinci 1994.....	36
4.4.3	Opravné položky k pohledávkám z titulu ručení za celní dluh.....	37
4.4.4	Opravné položky k pohledávkám s hodnotou do 30.000,- Kč.....	37
4.5	ODPIS NEDOBYTNÝCH POHLEDÁVEK.....	37
4.5.1	Účetní odpis pohledávky.....	38
4.5.2	Jednorázový odpis pohledávky - daňový.....	38
4.5.3	Postupný odpis pohledávky – daňový.....	39
4.5.4	Nejčastější chyby v této oblasti.....	41
5	PRAKTICKÁ ČÁST.....	42
5.1	CHARAKTERISTIKA PODNIKU.....	42
5.1.1	Způsob vedení účetnictví.....	44
5.2	ANALÝZA POHLEDÁVEK	46
5.2.1	Struktura pohledávek z hlediska rozvahy.....	46
5.2.2	Vývoj pohledávek v letech 2005 – 2009.....	48
5.3	ŘÍZENÍ POHLEDÁVEK Z OBCHODNÍCH VZTAHŮ	51
5.3.1	Zajištění pohledávek.....	51
5.3.2	Řízení pohledávek po splatnosti z účetního hlediska	53
5.3.2.1	Rozbor pohledávek z obchodních vztahů k 31. 12. 2009	55
5.3.2.2	Tvorba opravných položek k pohledávkám po splatnosti a odpis nedobytných pohledávek.....	57
5.3.2.3	Postoupení pohledávky.....	66

5.3.3	<i>Systém vymáhání pohledávek</i>	<i>68</i>
5.4	NÁVRH NA ZLEPŠENÍ V OBLASTI ŘÍZENÍ POHLEDÁVEK SPOLEČNOSTI	70
5.4.1	<i>Pojištění schopnosti splácet.....</i>	<i>71</i>
5.4.2	<i>Pojištění přerušení provozu</i>	<i>72</i>
5.4.3	<i>Pojištění pohledávek obchodních partnerů</i>	<i>72</i>
5.4.4	<i>Nástroj pro sledování vývoje bonity klientů.....</i>	<i>74</i>
5.4.5	<i>Změna prémiového řádu obchodních zástupců.....</i>	<i>75</i>
6	ZÁVĚR.....	77
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	80
8	SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	82

1 ÚVOD

Pohledávky představují významnou složku aktiv podniku a ovlivňují ne jednu stránku finančního hospodaření firmy, jako například majetkovou a finanční strukturu a na to navazující likviditu společnosti, dále náklady a výnosy společnosti. Mezi faktory, které určují míru vlivu pohledávek na tyto stránky finančního hospodaření, bezesporu patří výše, struktura a podíl pohledávek v majetkové struktuře společnosti. Neméně významné je řádné a včasné plnění ze strany odběratele. Avšak v současném tržním prostředí platební neschopnost představuje jeden z vážných ekonomických ukazatelů finančního zdraví podniku.

Jak vyplývá z ankety provedené Hospodářskou komorou České republiky přes 75% dotázaných firem potvrzuje, že jejich zákazníci platí později než bylo sjednáno. Dále z ankety vyplývá, že:

- pouze 24,8% firem nemá problémy s placením svých závazků či pohledávek,
- u téměř 30% firem jde o desítky tisíc korun, u 54,7% firem se jedná o stovky tisíc korun, 11,9% firem uvádí milionové objemy,
- téměř každá firma (47,6%) platí své faktury pozdě nebo žádá o odložení splatnosti kvůli nedostatku financí způsobených dopadem hospodářské krize na činnosti podniku.¹

Platební morálka v České republice patří dle průzkumu společnosti Intrik Justicia k nejhorším v Evropě. Na druhou stranu se ve srovnání s rokem 2008 příliš nezměnila, zatímco v Evropě kvůli ekonomické krizi výrazně zhoršila (například ve Finsku mají s platbami sedmidenní zpoždění a veřejné instituce čtyři dny. V Německu je to 22, respektive 15 dní. Na druhou stranu například řecké podniky platí až o 35 dní později²).

Z výše uvedeného je zřejmé, že řízení pohledávek je třeba věnovat náležitou pozornost, což byl také důvod, proč jsem si jako téma své diplomové práce zvolila právě tuto problematiku.

¹ http://www.revitalfinance.cz/clanky/hospodarska-krize-v-cr-dale-zhorsuje-platebni-moralku_nezaplacene-pohledavky-po-lhute-splatnosti-ma-75procent-dodavatelu.php

² http://www.financninoviny.cz/tema/zpravy/pruzkum-platebni-moralka-v-cr-patri-stale-k-nejhorsim-v-evrope/380779&id_seznam=11598

V teoretické části diplomové práce se budu zabývat obecným vymezením pohledávek a jejich členěním. Popíši jejich vznik a evidenci, dále inventarizaci pohledávek a nastíním způsoby jejich zániku včetně možnosti postoupení pohledávek. Následně se zaměřím na vlastní řízení pohledávek a možnosti jejich zajištění, přičemž budu věnovat pozornost i opravným položkám k pohledávkám a odpisu nedobytných pohledávek.

V úvodu praktické části charakterizuji společnost, ve které je diplomová práce zpracována. V další části provedu analýzu pohledávek evidovaných společnostmi, popíši způsoby jejich zajištění a práci s pohledávkami po lhůtě splatnosti včetně problematiky tvorby opravných položek a odpisu pohledávek. Diplomová práce bude zakončena návrhem na zlepšení v oblasti řízení pohledávek této společnosti.

Základním rokem při hodnocení práce s pohledávkami je rok 2009, ostatní roky jsou uváděny pro vytvoření lepší představy o finančním hospodaření firmy a pro potřeby určitého srovnání.

Z důvodu utajení interních obchodních a finančních informací je pojem „společnost“ v této práci používán jako pracovní název pro analyzovanou firmu, avšak pro potřeby hodnocení sledovaných oblastí vycházím z reálných podkladů a ekonomických výkazů (rozvahy, výkazu zisku a ztráty, výroční zprávy a zprávy o auditu). Stejně tak všechny popisované situace a jejich řešení vychází ze skutečných podmínek.

Cílem práce je zhodnotit dosavadní systém řízení pohledávek ve společnosti (tj. analyzovat a zhodnotit systém prevence vzniku pohledávek po lhůtě splatnosti a následně řešit otázky minimalizace nedobytných pohledávek) a navrhnout možnosti jeho zlepšení.

2 LITERÁRNÍ REŠERŠE

Při vypracování diplomové práce jsem vycházela z publikace Ivety Vozňákové **Efektivní řízení pohledávek**, která zdůrazňuje především preventivní prvky při řízení pohledávek a nabízí metodický postup při řešení této problematiky.

Publikace **Pohledávky – právně, daňově a účetně** od autorek Ivety Vozňákové a Dagmar Bařinové mi poskytla důležité informace jak o způsobech preventivního zajištění pohledávek, tak o řízení pohledávek po splatnosti mimosoudní a soudní cestou. Poslední část publikace popisuje operace týkající se práce s nedobytnými pohledávkami, tj. řeší problematiku opravných položek a odpisů.

Další podklady mi poskytl Petr Marek v knize **Studijní průvodce financemi podniku**, kde jsem v kapitole sedmé čerpala doplňující informace k oblasti zajištění pohledávek.

Pro vymezení pojmu pohledávka a pro základní popis práce s pohledávkami – jejich vznik, oceňování a evidence – jsem vycházela zejména z publikace Petra Ryněše **Podvojně účetnictví a účetní závěrka** a z knihy **Finanční řízení podniku** od Josefa Valacha.

Publikace **Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu** autorů Josefa Drbohlava a Tomáše Pohla podává komplexní pohled na práci s pohledávkami, tj. zabývá se obecným vymezením pohledávek, jejich zajištěním a řízením pohledávek po splatnosti. Dále poskytuje pohled na danou problematiku z hlediska postoupení a vkladu pohledávek.

Dalším důležitým podkladem při zpracování diplomové práce byla legislativa, zejména **Zákon o rezervách** a to při řešení problematiky opravných položek a odpisu pohledávek. V této oblasti jsem dle možností využívala i výše zmíněné monografie.

České účetní standardy, Vyhláška a další zákony uvedené v seznamu použité literatury mi poskytly další nezbytné informace pro pochopení a zpracování této práce.

Doplňujícím zdrojem informací byly také internetové stránky a periodika, čímž jsem získala ucelený a přehledný pohled na řešenou problematiku.

3 METODIKA PRÁCE

Objekt zkoumání

Objektem zkoumání je společnost, jež se zabývá poskytováním leasingových služeb na pořízení strojů a technologií. Mezi hlavní produkty společnosti patří finanční leasing, finanční leasing na nemovitosti, poskytování úvěrů, splátkový prodej a operativní pronájem.

Hlavní cíl práce

Poskytnout ucelený pohled na řízení pohledávek, včetně možnosti jejich zajištění, zhodnotit práci s pohledávkami ve společnosti z hlediska účetního, daňového a právního a navrhnout možnosti zlepšení v oblasti řízení pohledávek.

Dílčí cíle

- řešit problematiku minimalizace nedobytných pohledávek
- zhodnocení systému prevence vzniku nedobytných pohledávek ze strany odpovědných osob
- zhodnocení tvorby opravných položek a odpisu pohledávek

Hypotéza

- oblast řízení pohledávek není možné v současné době podceňovat
- zajištění pohledávek je dostačující

Použité metody

- analýza pohledávek a syntéza zjištěných skutečností
- analýza daňových dopadů
- tvorba opravných položek a odpis pohledávek
- studium dokumentů

Zdroje informací

- odborná literatura
- zákony, vyhlášky, standardy
- interní zdroje společnosti
- internet

4 TEORETICKÁ ČÁST

4.1 OBECNÉ VYMEZENÍ POHLEDÁVEK

Pojem pohledávka je obecně chápán jako právo vyžadovat přesně vymezené plnění, které vzniká jednomu účastníku – věřiteli vůči účastníku druhému – dlužníkovi. Pohledávky jsou vykazovány v rozvaze na straně aktiv. V účetních jednotkách vznikají pohledávky z různých důvodů a podle toho je možné je různě třídit a klasifikovat. Nejvýznamnější skupinu pohledávek představují pohledávky z obchodního styku.

4.1.1 Pohledávka z právního hlediska

Jak bylo řečeno, pohledávka představuje právo zpravidla na peněžitě plnění, které vzniká mezi smluvními stranami.

Obecné důvody vzniku pohledávky pro občanskoprávní i obchodněprávní vztah upravuje § 489 ObčZ, podle něhož závazky vznikají zejména ze smluv, ze způsobené škody či z bezdůvodného obohacení.

Nejčastějším důvodem pro vznik právního úkonu je smlouva nebo-li dvoustranný či vícestranný právní úkon, na základě kterého má věřitel právo od dlužníka obdržet určité plnění a dlužník má povinnost věřiteli toto plnění poskytnout. Většina smluv obsahuje více závazků na straně dlužníka i na straně věřitele. Pohledávka musí být splatná, tj. dospělá. Pojem splatnost je používán jak pro pohledávky peněžitě, tak pro pohledávky nepeněžitě. Dlužník má tedy povinnost v okamžiku splatnosti pohledávku uspokojit. V případě, že splatná pohledávka není dlužníkem uspokojena, vzniká věřiteli právo tuto pohledávku proti vůli dlužníka vymáhat.

Na straně věřitele i na straně dlužníka může existovat vedle sebe i několik právnických či fyzických osob. Tyto subjekty jsou vázány společně a nerozdílně vůči jednomu věřiteli, tzv. solidární závazek, nebo naopak více věřitelů je oprávněno společně a nerozdílně vůči jednomu dlužníkovi, tzv. věřitelská solidarita. Důvody vzniku společných závazků upravuje § 511 odst. 1 ObčZ. V případě společného plnění věřitel může požadovat plnění na kterémkoli z dlužníků, ale je povinen přijmout plnění nabídnuté jiným společným dlužníkem.

4.1.2 Vznik a ocenění pohledávek

Jak je uvedeno výše, důvodem vzniku pohledávek je celá řada. Pokud se pohledávky člení z hlediska účelu, za kterým vznikají, pak kvantitativně i kvalitativně nejvýznamnější jsou **pohledávky z obchodního styku**, které představují právo na dohodnuté plnění za dodávku zboží, výrobků či poskytnutí služeb. Vznikají na základě dohody mezi dodavatelem a odběratelem, ve které se dodavatel zavazuje dodat zboží, výrobky či poskytnout služby odběrateli a odběratel se zavazuje toto plnění dodavateli uhradit.

Kromě nároků na plnění z obchodního styku vznikají účetní jednotce zpravidla i nároky další, které nevyplývají již z odběratelsko – dodavatelský vztahů, ale představují nárok na plnění od jiných osob.

Pohledávky se člení zejména na:

- a) pohledávky z běžných obchodních vztahů, zejména
 - pohledávky k odběratelům a dodavatelům,
 - přijatá zálohy,
- b) pohledávky v ovládaných a řízených společnostech a ve společnostech, ve kterých se uplatňuje podstatný vliv s výjimkou pohledávek z běžných obchodních vztahů, např. půjčky a úvěry,
- c) pohledávky k akcionářům, společníkům, členům družstva a ke sdružení bez právní subjektivity, např. pohledávky za upsaný a nesplacený vlastní kapitál,
- d) pohledávky k zaměstnancům z titulu mezd, pohledávky ze sociálního a zdravotního zabezpečení,
- e) pohledávky ke státu zejména z důvodů daní a poplatků,
- f) dohadné účty aktivní,
- g) jiné pohledávky
 - pohledávky z prodeje nebo nájmu podniku či jeho části,
 - pohledávky z náhrad mank a škod,
 - pohledávky z emitovaných dluhopisů,
 - pohledávky z nakoupených opcí,
- h) odložená daňová pohledávka.³

³ Ryneš, P.: *Podvojný účetnictví a účetní závěrka*. 8. aktualizované vydání Zlín – Kudlov: ANAG, spol. s r.o., 2008. 960 s. ISBN 978-80-7263-437-8.

Směrná účtová osnova vymezila pro vznik pohledávek a pro operace s pohledávkami obecně účtovou třídu 3 – *Zúčtovací vztahy*. Vznik pohledávek se účetně zachycuje ke dni uskutečnění účetního případu.

Okamžikem uskutečnění účetního případu je den, ve kterém dojde ke splnění dodávky, platbě závazku, inkasu pohledávky, postoupení pohledávky, vkladu pohledávky, poskytnutí či přijetí zálohy. ... Pro potřeby oceňování pohledávek a závazků vyjádřených v cizí měně ke dni jejich vzniku lze za okamžik uskutečnění účetního případu považovat u dodavatele den vystavení faktury nebo obdobného dokladu, u odběratele den přijetí faktury nebo obdobného dokladu.⁴

Dle § 25 odst. 1 písm. g) zákona o účetnictví se pohledávky oceňují při vzniku z klasických obchodních vztahů jmenovitou hodnotou, při nabytí za úplatu nebo vkladem pořizovací cenou, tj. cenou, za kterou byl majetek pořízen a náklady s jeho pořízením související, např. náklady na znalecké ocenění nakupovaných pohledávek, odměny právníkům a provize (§ 50 Vyhlášky). Pořizovací cena je v tomto případě obvykle výrazně nižší než jmenovitá hodnota.

Pohledávky, které účetní jednotka nabyla a určila k obchodování, se podle § 27 odst. 1 písm. f) zákona o účetnictví oceňují reálnou hodnotou. Změny reálné hodnoty se v těchto případech účtují jako finanční náklad nebo finanční výnos (§ 53a vyhlášky č. 500/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Z daňového pohledu se podle § 23 odst. 4 písm. k) ZDP nezahrnují do základu daně.⁵

Zákon o účetnictví (§ 4 odst. 12) ukládá účetním jednotkám povinnost vést účetnictví v peněžních jednotkách české měny. V případě pohledávek a závazků vyjádřených v měně cizí, jsou účetní jednotky povinny použít současně i měnu cizí, přičemž dle § 24 majetek a závazky vyjádřené v cizí měně přepočítávají účetní jednotky na českou měnu kursem devizového trhu vyhlášeným Českou národní bankou, a to k okamžiku uskutečnění účetního případu nebo ke konci rozvahového dne či jinému okamžiku, ke kterému se sestavuje účetní závěrka.

⁴ Český účetní standard pro podnikatele č. 001 – Účty a zásady účtování na účtech, bod 2.4.

⁵ Drbohlav, J., Pohl, T.: *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 2. přepracované vydání Praha: ASPI, a.s., 2006. 220 s. ISBN 80-7357-162-5.

Účetní jednotka může pro účely ocenění pro přepočet cizí měny na měnu českou použít pevný kurs, tj. kurs stanovený vnitřním předpisem účetní jednotky na základě kursu devizového trhu vyhlášeného Českou národní bankou, používaný po předem stanovené období (max. roční).

4.1.3 Pohledávky z účetního hlediska

Koncem roku 2002 vstoupila v platnost vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1001 Sb., o účetnictví. Po zrušení jednoduchého účetnictví je určena pro poplatníky, kteří vedou účetnictví.

§ 10 a 11 vyhlášky rozděluje pohledávky na dlouhodobé a krátkodobé a poskytuje jejich základní obsahové vymezení v návaznosti na rozvahu:

- dlouhodobé pohledávky představují ty pohledávky, které mají v okamžiku, ke kterému se sestavuje účetní závěrka, dobu splatnosti delší než jeden rok,
- krátkodobé pohledávky, které mají k tomuto okamžiku dobu splatnosti do jednoho roku.

Dle stanovené doby splatnosti počítané ode dne vzniku předmětného vztahu se pohledávky účtují na příslušné syntetické a analytické účty, přičemž platí, že dlouhodobé pohledávky se nepřeučtovávají na účty krátkodobých pohledávek v případě, že jejich doba splatnosti klesne pod 365 dní.

Směrná účtová osnova vymezila pro pohledávky 3. účtovou třídu. Dále určuje uspořádání a označení účtových tříd, popř. účtových skupin nebo i syntetických účtů pro účtování o stavu a pohybu majetku a jiných aktiv, závazků a jiných pasiv, dále pro účtování o nákladech a výnosech a o výsledku hospodaření. Směrnou účtovou osnovu upravuje výše zmíněná vyhláška, která určuje náplň jednotlivých účtových tříd a dle které jsou závazná pouze první dvě čísla syntetických účtů. Třetí číslo je možno brát jako jedno z možných řešení.

Tabulka 1: Uspořádání pohledávek v rámci aktiv

	Aktiva
A.	Pohledávky za upsaný základní kapitál
B.	Dlouhodobý majetek
C.	Oběžná aktiva
C.II.	Dlouhodobé pohledávky
C.II.1.	Pohledávky z obchodních vztahů
C.II.2.	Pohledávky – ovládací a řídící osoba
C.II.3.	Pohledávky – podstatný vliv
C.II.4.	Pohledávky za společníky, členy družstva a za účastníky sdružení
C.II.5.	Dlouhodobé poskytnuté zálohy
C.II.6.	Dohadné účty aktivní
C.II.7.	Jiné pohledávky
C.II.8.	Odložená daňová pohledávka
C.III.	Krátkodobé pohledávky
C.III.1.	Pohledávky z obchodních vztahů
C.III.2.	Pohledávky – ovládací a řídící osoba
C.III.3.	Pohledávky – podstatný vliv
C.III.4.	Pohledávky za společníky, členy družstva a za účastníky sdružení
C.III.5.	Sociální zabezpečení a zdravotní pojištění
C.III.6.	Stát – daňové pohledávky
C.III.7.	Krátkodobé poskytnuté zálohy
C.III.8.	Dohadné účty aktivní
C.III.9.	Jiné pohledávky
D.I.	Časové rozlišení

Zdroj: Příloha č. 1 k vyhlášce č. 500/2002 Sb.

4.1.4 Inventarizace pohledávek

Účetní jednotky inventarizací zjišťují skutečný stav majetku a závazků a zjišťují, zda odpovídá stavu majetku a závazků v účetnictví. Inventarizaci účetní jednotky provádí k okamžiku, ke kterému sestavují účetní závěrku řádnou nebo mimořádnou.

Skutečné stavy pohledávek při inventarizaci zjišťují účetní jednotky dokladovou inventurou a tyto stavy jsou povinny zaznamenat v inventurních soupisech.

Jestliže se při inventarizaci prokáže dočasné snížení ocenění pohledávek v účetnictví, jsou dány důvody pro účtování o opravných položkách či odpisech pohledávek. Stejně tak se při inventarizaci posuzuje výše a odůvodněnost vytvořených opravných položek. Tedy pokud inventarizace neprokáže opodstatněnost výše opravné položky, účetní jednotka ji musí snížit, popř. zrušit.

V případě, že se při inventarizaci pohledávek zjistí, že jejich hodnota je vyšší než hodnota zachycená v účetnictví nevytvářejí se opravné položky v rámci aplikace zásady opatrnosti.

4.2 ŘÍZENÍ POHLEDÁVEK A JEJICH ZAJIŠTĚNÍ

Pohledávky jsou nutnou složkou aktiv firmy z důvodů ekonomických, praktických i technických. Stav pohledávek k určitému datu je potřebná informace pro operativní financování pohledávek. V případě nerespektování doby splatnosti pohledávky ze strany dlužníka se rozhodování o ní posunuje do úrovně hodnocení výše nákladů na její vymáhání a z toho plynoucího efektu. Rozhodování o nesplacené pohledávce ovlivňuje i možnost odpisu pohledávky. Z těchto důvodů by monitorování vývoje pohledávek v objemu, struktuře i čase mělo být samozřejmostí v každé firmě.

Řízení pohledávek je složité tím, že pohledávky jsou velmi různorodé a ovlivňované množstvím vnějších a vnitřních faktorů, tržím prostředím, ekonomickým postavením odběratelů a dodavatelů.

Dlouho existoval názor, že pohledávky jsou determinovány spíše vnějšími podmínkami, zejména situací na trhu, stavem legislativy, vymahatelností práva a z nich plynoucího chování odběratelů, a proto je nelze ze strany prodávající firmy ovlivňovat. Jedná se o velmi jednostranný pohled, přičemž tato jednostrannost vyplývá z toho, že se nebere v úvahu, že všechny firmy jsou nejen odběrateli, ale současně dodavateli. Jako odběratelé vytvářejí podmínky pro pohledávky svých dodavatelů, naopak jako dodavatelé vytvářejí vnitřní podmínky pro své pohledávky. Minimální možnost efektivního postihu (20%), složitost vymahatelnosti práva (30%), stejně jako absence morálky v obchodních vztazích (50%) patří mezi externí příčiny problémových pohledávek.

Je sice pravda, že ani v západní Evropě nefunguje vymahatelnost práv ideálně, ale neplacení pohledávek a nedodržování jakýchkoliv závazků ve většině případů společnost velmi striktně odsuzuje. V České republice se obojí považuje téměř za hrdinský čin hodný oslav. To není jen důsledkem nedostatků v „obchodní“ legislativě, ale zejména současného stavu a efektivitu práce soudů a orgánů činných v trestním řízení. ... Není to tedy jen v zákonech, ale zejména v lidech.⁶

Předpokladem kvalitního řízení pohledávek je:

- znát světové trendy výrobního oboru, ve kterém firma podniká, i navazujících oborů, včetně oborů, v nichž podnikají odběratelé,
- provádět pravidelné marketingové studie průzkumu trhu,
- znát zdroje a objektivnost informací,
- pravidelná práce se zákazníkem, která vychází z informací o bonitě a situaci na trhu,
- efektivně používat platebních a zajišťovacích instrumentů s ohledem na situaci na trhu.⁷

Nesplacené pohledávky negativně ovlivňují likviditu firmy. Tato nebezpečí lze zlikvidovat, popř. zeslabit zajišťovacími instrumenty nebo převodem pohledávek. Při vymáhání pohledávek je nutné zvážit, co si firma může dovolit, zejména aby výše nákladů na realizaci pohledávky nebyla vyšší než pohledávka sama. Proto je zřejmé, že nejúčinnější způsob zajištění je, když se firma snaží své pohledávky ošetřit již před jejich vznikem, popř. v době, kdy vznikají.

4.2.1 Informace o odběratelích, smlouva

Schopnost odběratele zaplatit pohledávku je klíčovým faktorem rizika řízení pohledávek. K vyhodnocení je třeba znát identifikační údaje jako název firmy, právní strukturu, vlastníky společnosti, adresu a další informace, které lze poměrně dobře získat z obchodního a živnostenského rejstříku. Pro vyhodnocení hospodářské situace odběratele slouží informace o velikosti společnosti, obratu, managementu, stejně jako výkonnost,

⁶ Moderní řízení č. 3/2000: *Management problémových aktiv*

⁷ Vozňáková, Iveta: *Efektivní řízení pohledávek*. 1. vydání Praha: GRADA Publishing, a.s., 2004. 124 s. ISBN 80-247-0770-5.

zadluženost či platební morálka. Neméně důležité je vědět, jak se vyvíjí odběratel v porovnání s konkurencí či jaké jsou trendy v odvětví odběratele. Aby informace byla přínosná, musí být včasná, dostupná a spolehlivá, v požadovaném rozsahu a legální.

Významným vnitřním zdrojem informací o obchodních partnerech jsou poznatky o jejich dosavadní platební morálce. Naopak z výpisu z obchodního či živnostenského rejstříků lze získat vnější informace o firmě, k jejich ucelení lze dále využít informace z Obchodního věstníku, který informuje o vstupu firem do konkurzního nebo likvidačního řízení. Získávání kreditních a bankovních informací je poměrně náročné a nákladné, neboť nejsou plně veřejné. Pro získání dostačujících informací lze využívat i informačních kanceláří.

V ČR se začínají budovat registry dlužníků. Své registry buduje Asociace leasingových společností, banky i nezávislé společnosti. Zpravidla jde o registry negativní – ocitají se v nich zpravidla ti, kteří mají se splácením svých závazků problémy.⁸

Jak bylo uvedeno výše, nejúčinnější ochrannou před vznikem nedobytných pohledávek je zabezpečit pohledávky už před jejich vznikem nebo v době, kdy vznikají. Z tohoto důvodu rozhodující roli má smlouva a zajišťovací instrumenty. Pro případné vymáhání pohledávky je důležitý obsah smlouvy, dodací a platební podmínky. Při jejím sestavování je nutné volit jednoznačné výrazy a jakékoliv změny a odchylky od smlouvy je třeba řešit písemným dodatkem. Z obsahu smlouvy musí být zřejmé, co je obsahem závazku, kdo a kdy je povinen závazek plnit a vůči komu a jaká je výše úplaty.

Ačkoliv klademe důraz na dobrou smlouvu, zároveň si musíme být vědomi toho, že stále platí bonmot: *je-li váš obchodní partner slušný, ani smlouvu nepotřebujete, je-li neslušný, nepomůže vám ani nejlepší smlouva.*⁹

⁸ Vozňáková, Iveta: *Efektivní řízení pohledávek*. 1. vydání Praha: GRADA Publishing, a.s., 2004. 124 s. ISBN 80-247-0770-5.

⁹ Nesnídal, Jiří: *Kladivo na dlužníky*. 1. vydání Ostrava: Nakladatelství Jiří Motloch - Sagit, 1996. 136 s. ISBN 80-85789-83-3.

4.2.2 Preventivní zajištění pohledávek

Mezi nástroje preventivního zajištění pohledávek patří:

Smlouva

Uzavření smlouvy představuje rozhodující předpoklad pro vznik pohledávky. O náležitostech smlouvy je pojednáno výše. Většinou jde o smlouvy mezi dvěma i více podnikateli, kdy je nutná dohoda všech účastníků smlouvy. Obecná úprava je obsažena v § 43 ObčZ, v § 261 až 408 ObchZ, zvláštní ustanovení dále v § 409 až 728 ObchZ.

Informace

Bylo rozvedeno v předchozí kapitole.

Záloha

Zálohová platba jako zajišťovací prostředek je v současnosti velmi rozšířená. Pomocí zálohy bývá placena část nebo i celá hodnota smluvené ceny dodávky. Výše zálohy není dána žádným předpisem, tedy je závislá na dohodě mezi smluvními stranami, ovšem je vhodné platbu formou zálohy ukotvit ve smlouvě. Plátce daně je povinen přiznat daň na výstupu při přijetí zálohy. Pro účtování záloh se používají účty 324 – *Přijaté zálohy*, jde-li o přijaté krátkodobé zálohy od odběratelů před splněním závazků vůči odběratelům, nebo 475 – *Dlouhodobé přijaté zálohy*.

Pojištění pohledávek

Pohledávku je možné pojistit, zejména pokud jde o pohledávku ze zahraničního obchodního styku, neboť v této oblasti existuje nespočet rizik jako platební potíže vyvolané politickými událostmi v zemi sídla kupujícího, nemožností transferu úhrad do ČR v důsledku ekonomických potíží země sídla kupujícího, vyhlášením její platební neschopnosti, zavedením moratoria na platby apod.

V současnosti existují i v ČR společnosti zabývající se pojištěním plateb. Tyto společnosti zpravidla disponují rozsáhlými databázemi, a dokáží tak posoudit bonitu odběratele. Mezi nejznámější patří společnost EGAP.

Exportní garanční a pojišťovací společnost, a.s. (EGAP) vznikla v červnu 1992 jako státní úvěrová pojišťovna se zaměřením na pojišťování vývozních úvěrů proti teritoriálním a komerčním rizikům spojeným s vývozem zboží a služeb z České republiky.¹⁰

Společnost se stala součástí systému státní podpory exportu poskytující pojišťovací služby všem vývozcům českého zboží bez rozdílu jejich velikosti, právní formy a objemu pojištěného vývozu.

Zástavní právo

Zástavní právo je upraveno v § 152 až 172 ObčZ. Účastníky právního vztahu jsou zástavní věřitel a zástavní dlužník, dále to může být zástavce, tj. osoba, která zastavila věc k zajištění dlužníkovu závazku, přičemž zástavce může být totožný s osobou dlužníka. Zástavní právo slouží k zajištění pohledávky tím, že zástavní věřitel je oprávněn se domáhat uspokojení z věci zastavené v případě jejich řádného a včasného nesplnění.

Zástavní právo může být zřízeno k pohledávce peněžité i nepeněžité, a to i k pohledávce budoucí. Toto právo vzniká na základě písemné smlouvy, soudem schválené dědické smlouvy nebo ze zákona. Ve smlouvě musí být určena zajišťovaná pohledávka a předmět zástavního práva, tj. věc movitá či nemovitá, cenný papír, pohledávka, ke kterému má zástavce vlastnické právo. Věc daná do zástavy musí být řádně odevzdána zástavnímu věřiteli, v případě zástavy nemovitostí vzniká zástavní právo vkladem do katastru nemovitostí.

Ručení

Ručení jako preventivní zajišťovací prostředek je zvlášť upraven pro občansko-právní oblast v § 546 až 550 ObčZ a zvlášť pro obchodní vztahy a to v § 303 až 312 ObchZ. Ručení jako zajišťovací vztah vzniká mezi věřitelem a třetí osobou odlišnou od dlužníka, tj. ručitelem. Ručením se snižuje riziko věřitele spojené s návratností pohledávky tím, že ji věřitel může uspokojit z majetku ručitele. Ručením lze také zajistit pohledávku, která vznikne v budoucnu či její vznik je závislý na splnění podmínky. Ručení vzniká na základě písemného prohlášení ručitele adresovaného věřiteli (dle ObchZ), čímž na sebe ručitel bere odpovědnost, že pohledávku uspokojí, pokud tak neučiní dlužník.

¹⁰ Webové stránky společnosti EGAP a.s. [cit. 13.9.2009]. Dostupné z: <<http://www.egap.cz/o-nas/profil-spolecnosti/index.php>>

Bankovní záruka

Bankovní záruka je upravena v § 313 až 322 ObchZ. Dle § 313 bankovní záruka vzniká písemným prohlášením banky v záruční listině, že uspokojí věřitele do výše určité peněžní částky podle obsahu záruční listiny, jestliže určitá třetí osoba (dlužník) nesplní určitý závazek nebo budou splněny jiné podmínky stanovené v záruční listině. Tento závazek je ze strany banky neodvolatelný a banka plnění poskytuje vždy v peněžní formě. Bankovní záruku lze považovat za vystavenou v okamžiku, kdy příjemce záruky obdrží oznámení o záruce. Bankovní záruka by měla být přílohou kupní smlouvy a je třeba o ní vést podrozvahovou evidenci v účetnictví.

Dokumentární akreditiv

Dokumentární akreditiv upravuje § 689 až 690 ObchZ a dále se řídí „Jednotnými zvyklostmi a pravidly pro dokumentární akreditivy“ vydanými Mezinárodní obchodní komorou v Paříži.

Dokumentární akreditiv spočívá v závazku banky poskytnout na žádost svého klienta – odběratele (příkazce) na jeho účet určité plnění vůči oprávněné osobě, jestliže oprávněná osoba – dodavatel (beneficiant) předloží bance do určeného termínu dokumenty určené v akreditivní listině, a klient se zavazuje zaplatit bance úplatu.¹¹

Druhy dokumentárních akreditivů můžeme rozčlenit dle odvolatelnosti, postavení banky příjemce, způsobu zajištění částky akreditivu bankou plátce a způsobu čerpání. V případě nesplnění akreditivních podmínek odmítne banka akreditiv proplatit.

Dokumentární inkaso

Právní úprava dokumentárního inkasa je obsažena v § 692 až 699 ObchZ a je používáno stejně jako dokumentární akreditiv zejména v zahraničním obchodě. Vydání dokumentů odběrateli je zde vázáno na zaplacení. Je výhodné pro odběratele, neboť mu umožňuje zaplatit až v době převzetí dokladů. Nejvýhodnější je v obchodech se zavedenými partnery a kdy dodavatel nechce čekat na úhradu, neboť dokumentární inkaso představuje příkaz prodávajícího – příkazce (dodavatele, vývozce) bance, aby vyinkasovala od kupujícího (odběratele) plnění proti předání dokumentů.

¹¹ Marek, P.: *Studijní průvodce financemi podniku*. 1. vydání Praha: Ekopress, s.r.o., 2006. 624 s. ISBN 80-86119-37-8.

Zajišťovací převod práva

Zajišťovací převod práva se řídí § 553 ObčZ a jedná se o převod určitého např. majetkového práva k určité věci dlužníka na věřitele, což znamená, že v případě nesplnění závazku bude věřitel uspokojen z převedeného práva místo splněním závazku. Převedeno může být pouze jakékoliv svou povahou převoditelné právo, např. pohledávka vůči třetí osobě, vlastnické právo apod. Tedy nelze převést např. právo autorské, právo na plnění vázané na určitou osobu. Převod práva se uskutečňuje na základě písemné smlouvy, ve které je vhodné uvést tzv. rozvazovací podmínku, tj. závazek věřitele převést po splnění zajištěného závazku právo zpět na dlužníka.

Smluvní pokuta

Jedná se v podstatě o náhradu škody při porušení povinnosti, kterou si smluvní strany sjednaly, přičemž charakter je obsažen v tom, že musí být zaplacená při porušení sjednané povinnosti bez ohledu na to, zda škoda skutečně vznikla či nikoli. Zajištění závazku smluvní pokutou je obsaženo v § 544 a 545 ObčZ a pro obchodní závazkové vztahy platí § 300 až 302 ObchZ. Dohoda o smluvní pokutě musí být vždy uzavřena písemně a to s určením výše smluvní pokuty nebo způsobu, kterým má být určena.

Do daňově uznatelných nákladů (§ 24 odst. 2 písm. zi) ZDP) účetní jednotky na účtu 544 – *Smluvní pokuty a úroky z prodlení* promítají pouze zaplacené smluvní pokuty, úroky z prodlení a poplatky z prodlení; na účet 644 – *Smluvní pokuty a úroky z prodlení* pouze přijaté smluvní pokuty, úroky z prodlení a poplatky z prodlení vstupující do výnosů účetní jednotky.

Odpovědnost ze smluvní pokuty je odpovědností za zavinění. Dlužník tedy není povinen smluvní pokutu zaplatit, jestliže porušení povinností nezavinil, pokud není mezi stranami ujednáno jinak (§ 545 odst. 3 ObchZ). Pokud vznikne věřiteli v důsledku porušení povinnosti ze závazku škoda přesahující sjednanou smluvní pokutu, může se jí věřitel domáhat, jen je-li tak předem dohodnuto (§ 545 odst. 2 věta druhá ObchZ).¹²

¹² Bařinová, D., Vozňáková, I.: *Pohledávky – právně, daňově, účetně*. 3. vydání Praha: GRADA Publishing, a.s., 2007. 136 s. ISBN 978-80-247-1816-3.

Směnky

Směnka jako zajišťovací institut pohledávek je jen jedním z jejích využití, ke kterým dále patří užití směnky jako úvěrového platebního prostředku, jako možnost získání peněz v hotovosti, získání likvidních prostředků. Směnku lze definovat jako *obchodovatelný* cenný papír obsahující zákonem přesně vymezené náležitosti. Směnečný obchod je v ČR upraven zákonem směnečným a šekovým, zákonem o cenných papírech a občanským soudním řádem. Pro směnku se vždy vyžaduje písemná forma, přičemž obsah může být psán rukou, psacím strojem nebo může být předtištěn.

Podle toho, kdo směnku vystavuje, můžeme rozlišit **směnku vlastní**, kdy dlužník (výstavce) se zavazuje uhradit v určitý den určitou částku oprávněnému majiteli směnky, nebo **směnku cizí**, která si liší tím, že výstavce dává příkaz směnečníkovi zaplatit v určitý den určitou částku oprávněné osobě.

Dále směnky členíme podle splatnosti směnky. **Vistasměnka** musí být zaplacená v okamžiku předložení směnky dlužníkovi, **lhůtní vistasměnku** musí dlužník splatit ve lhůtě uvedené na směnce. V případě **datosměnky** je na směnce uveden čas zaplacení od data vystavení směnky. Uvedení konkrétního dne zaplacení směnky se užívá u **směnky fixní, denní**.

Majitel směnky může požádat banku o odkup směnky, na který není právní nárok. Banka směnku odkupuje ve výši směnečné částky snížené o diskont, tj. úrok za úvěr poskytnutý dodavateli na dobu do termínu splatnosti, a o eskontní provizi.

Faktoring a forfaiting

Faktoring spočívá v odkupu pohledávek faktoringovou společností, přičemž se jedná o pohledávky s dobou splatnosti kratší než 180 dní. Dále se musí jednat o pohledávky nezajištěné, vzniklé z obchodního vztahu, s nimiž nejsou spojena práva třetích osob a u kterých postoupení pohledávky na jiného věřitele není vyloučeno. K postoupení pohledávky zpravidla není zapotřebí souhlas dlužníka. Písemnou smlouvou se faktor zavazuje, že bude určitou část pohledávek proplácet bez ohledu na to, zda odběratel zaplatí, čímž se stává faktoring alternativním zdrojem financování. Je vhodné jej využít i při exportu.

I v případě forfaitingu se jedná o odkup pohledávek s tím rozdílem, že se jedná o pohledávky dlouhodobé (i několik let) a zajištěné např. bankovním avalem nebo

dokumentárním akreditivem. Využívá se zejména při dodávkách investičních celků do zahraničí a je považován za podporu vývozu. Výhodou je, že snižuje potřebu klasického úvěru a převádí měnové a kursové riziko na forfaitera a obchodní riziko na ručitele.

Sekuritizace

Jedná se o prodej existujících či budoucích bonitních pohledávek (úvěrů) určitému okruhu věřitelů prostřednictvím finančního trhu, kdy je možné spojit větší množství malých pohledávek s různou dobou splatnosti a s různou bonitou do jednoho celku. Pohledávky odkupuje specializovaná instituce (Special purpose vehicle SPV) založená pouze za účelem sekuritizace. SPV emituje cenné papíry (ABS), které jsou rozprodány investorům a takto získané prostředky jdou ve prospěch původního vlastníka pohledávky. Správu a vymáhání vykonává nadále původní vlastník. Pro původního vlastníka výhoda spočívá v tom, že pohledávky zmizí z rozvahy a zlepší se tak celková likvidita společnosti, není potřeba vytvářet vysoké opravné položky a rezervy.

Nejčastěji jsou postupovány pohledávky z úvěrů či kreditních karet, pohledávky z leasingu či pronájmu movitých věcí, z hypoték, budoucí pohledávky pojistného, apod. V ČR nejsou zatím pro uplatnění této metody ideální podmínky, neboť např. dle § 574 odst. 2 ObčZ se nelze předem vzdát práv, jež mohou vzniknout teprve v budoucnu, tedy ani práva na konkurz.

Kapitalizace pohledávek

Z účetního hlediska kapitalizací pohledávky (debt-equity swap) rozumíme změnu struktury pasiv v rozvaze dlužníka. Kapitalizací pohledávky věřitele zaniká v účetnictví dlužníka závazek, a tím se zvyšuje základní jmění. Z věřitele se stane spolumajitel společnosti, pohledávka zmizí z účetnictví věřitele a vzrostou mu majetkové účasti. Kapitalizaci pohledávek upravuje obchodní zákoník, který říká, že je možný jen takový postup, při němž je emise akcií samostatnou operací a kapitalizace závazků vznikne zápočtem pohledávky za upsaným vlastním kapitálem a závazků vůči věřiteli.

Problémem zůstává ocenění. Pokud by kapitalizace proběhla ve výši nominální ceny, není ovlivněn výsledek hospodaření a nemá daňové dopady. V průběhu existence se však její tržní hodnota mění.

4.2.3 Možnosti zajištění pohledávek po splatnosti

Pokud smluvní partner nedostojí svému závazku a nehradí jej dle splátkového kalendáře, pak společnosti vznikají pohledávky po splatnosti. Jejich vymáhání má na starost ve společnosti správní oddělení.

Inkasní kanceláře

Pohledávky lze vymáhat pomocí specializovaných inkasních kanceláří nebo vlastními silami. Kvalitní inkasní kanceláře zpravidla nabízí nejen samotné inkaso pohledávek, ale také kompletní správu pohledávek (vyplňování formulářů pro soud, zajišťování informací pro exekuci, jednání s právníky). Zpravidla je možné předat k vymáhání i pohledávky, u nichž již došlo k částečnému plnění. Náklady vzniklé z titulu zapojení inkasní kanceláře jsou podloženy daňovým dokladem a jsou tedy daňově uznatelným nákladem.

Notářský zápis

Notářský zápis zajišťuje právní uznání dluhu. V případě, že dlužník nezaplatí, notářský zápis je vykonatelný ve smyslu § 274 písm. e) občanského soudního řádu, tj. věřiteli je umožněno vést exekuci proti dlužníkovi na základě žádosti věřitele již bez další žaloby. Notářský zápis je vhodné sepsat již při předání plnění, ale může být uzavřen i v době, kdy pohledávka je již splatná a věřitel je ochoten poskytnout dlužníkovi ke splacení dodatečnou lhůtu. Tento nástroj zajištění poskytuje věřiteli vysokou právní jistotu a zaručuje výhodné postavení při případném exekučním vymáhání splatné pohledávky, neopravňuje však k uplatnění zákonných opravných položek pohledávek.

Rozhodčí řízení

V rozhodčím řízení se strany dohodnou na svěření práva rozhodovat o svých sporech neutrální třetí straně, která vydá závazné a vykonatelné rozhodnutí. Rozhodování sporů je řešeno buď před stálými rozhodčími soudy nebo před rozhodci zvolenými zúčastněnými stranami, přičemž se řídí zákonem č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Výhodou tohoto řízení je bezpochyby rychlost a neveřejnost, je však nutné uhradit poplatek za řízení ve výši 3% z hodnoty sporu, nejméně 7 000,- Kč, nejvýše 1 mil. Kč (538 – *Ostatní daně a poplatky*).

Rozhodčí řízení se zakládá prostřednictvím rozhodčí smlouvy, která musí být v písemné formě. Nejpoužívanější podobou rozhodčí smlouvy je rozhodčí doložka, která

v případě vzniku sporu stanovuje, že v případě majetkových sporů mezi stranami nebude rozhodovat soud, ale jimi zvolený jeden nebo více rozhodů či rozhodčí soud, přičemž výrok rozhodce má stejnou váhu jako výrok soudu.

Soudní řízení

Soudní řízení nebo-li vymáhání pohledávky formou státního donucení, tj. úkony od podání žaloby, přes přihlášení pohledávky do konkurzního řízení až po výkon soudního rozhodnutí, kdy věřitel (žalobce) se obrací na místně příslušný soud odpůrce. Soudní řízení se zahajuje na návrh – v soudním řízení nazývanou žalobu. Jejím doručením je řízení u soudu zahájeno a může být ukončeno:

- rozsudkem, kterým soud rozhoduje ve věci samé – vždy lze podat odvolání,
- usnesením, jímž soud rozhoduje ve všech případech – odvolání je někdy vyloučeno,
- platebním rozkazem, jehož výhodou je fakt, že zajišťuje věřiteli nepromlčitelnost pohledávky na dobu 10 let od nabytí právní moci.

Soudní řízení znamená možnost uplatnit zákonnou opravnou položku až do výše 100% hodnoty pohledávky, je-li pohledávka více než 36 měsíců po splatnosti.

Je třeba mít na paměti, že pravomocné rozhodnutí soudu o povinnosti dlužníka zaplatit pohledávku včetně příslušenství vždy neznamena, že dlužná částka bude skutečně uhrazena.

Insolvenční řízení

Věřitel se může domoci uspokojení své pohledávky z majetku bankrotujícího dlužníka několika možnostmi. S účinností od 1. 7. 2007 byl přijat zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, tzv. insolvenční zákon, který odstraňuje nedostatky zákona č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání.

Konkurz je způsob řešení úpadku, který spočívá v tom, že na základě rozhodnutí o prohlášení konkurzu jsou zjištěné pohledávky věřitelů poměrně uspokojeny z výnosu zpeněžení majetkové podstaty, přičemž neuspokojené pohledávky nebo jejich části nezanikají. Návrh na prohlášení konkurzu je oprávněn podat dlužník nebo kterýkoli z jeho věřitelů. Aby byl konkurz prohlášen, je nutné, aby dlužník měl majetek dostačující alespoň k úhradě nákladů řízení.

Za konkurzní podstatu je pokládán objektivní stav majetku úpadce, což je majetek, který podléhá konkurzu.¹³

Součástí konkurzní podstaty je ovšem pouze majetek, který je ve vlastnictví dlužníka v okamžiku prohlášení konkurzu a dále majetek, který dlužník nabyt až po prohlášení konkurzu. Pro stanovení rozsahu konkurzní podstaty je tedy rozhodující časový moment prohlášení konkurzu.¹⁴

Dalším způsobem řešení úpadku je tzv. **oddlužení**, které se vztahuje pouze na dlužníka nepodnikatele a jehož základní myšlenka spočívá v uspokojení věřitelů ve výši alespoň 30%, a to zpeněžením majetkové podstaty nebo plněním splátkového kalendáře. Pro dlužníky nepodnikatele splňující zákonem stanovené podmínky nabízí insolvenční zákon **nepatrný konkurz**, jehož cílem je rychlý a hospodárný průběh insolvenčního řízení pomocí zjednodušeného procesu.

Svým obsahem podobné řízení jako konkurz představuje **moratorium**, které dává dlužníkovi možnost uhradit své nesplacené závazky před nastáním úpadku, neboť jestliže soud moratorium vyhlásí, po dobu jeho trvání nelze vydat rozhodnutí o úpadku. Věřitelé mohou v jeho průběhu uplatnit svá práva přihláškou pohledávky, účinky však nastávají až zánikem moratoria.

Nový insolvenční zákon zásadním způsobem mění právní prostředí, v němž se řeší situace dlužníka, který se ocitnul v úpadku. Insolvenční zákon oproti dosavadnímu konkurznímu řízení upevňuje postavení věřitelů tak, aby nedocházelo ke zmanipulování insolvenčního řízení ze strany soudu. Věřitelé mohou také samostatně zvážit, jaký způsob řešení úpadku dlužníka považují za nejefektivnější.

V souvislosti s insolvenčním zákonem vznikl tzv. insolvenční rejstřík, který se stal novým informačním systémem veřejné správy spravovaný Ministerstvem spravedlnosti. Insolvenční rejstřík je veřejně přístupný a slouží jako prostředek doručení, tedy zveřejnění v něm je rozhodným okamžikem pro počítání lhůt. Nový rejstřík navazuje na dosavadní registr úpadců, nenahrazuje ho však. Oba systémy tedy běží vedle sebe s tím, že konkurzní či

¹³ Drbohlav, J., Pohl, T.: *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 2. přepracované vydání Praha: ASPI, a.s., 2006. 220 s. ISBN 80-7357-162-5.

¹⁴ Schelleová, I.: *Jak vyhlásit konkurz a vymáhat pohledávky*. 1. vydání Praha: Computer Press, 2001. 160 s. ISBN 80-7226-454-0.

vyrovnávací řízení zahájená do 1. ledna 2008 budou evidovaná pouze ve staré evidenci úpadců.

Exekuční řízení

V exekučním řízení se z věřitele (dodavatele) stává oprávněný a z dlužníka (odběratele) povinný. Aby soud mohl nařídit výkon rozhodnutí tzv. doložkou vykonatelnosti v případě, že dlužník neplní své povinnosti ve stanovené lhůtě, musí být podán návrh oprávněného na výkon rozhodnutí. Návrh musí obsahovat stejné náležitosti jako měl návrh na žalobu, a to:

- označení soudu, jemuž je návrh podáván,
- označení účastníků včetně jejich zástupců,
- vyličení rozhodných skutečností včetně předložení důkazů,
- návrh, jak má soud rozhodnout.

Věřitel musí zvážit před podáním návrhu, který způsob výkonu rozhodnutí je pro něj nejvýhodnější, přičemž hlavní způsob exekuce v podnikatelské sféře představuje přikázání pohledávky z účtu peněžního ústavu. V tomto případě má povinný zákaz nakládat s prostředky na účtu do výše pohledávky včetně příslušenství. V případě, že exekuce byla nařízena pro několik pohledávek, uspokojí se v pořadí, v jakém bylo nařízení exekuce doručeno dlužníkovi povinného.

Z důvodu zkrácení a zvýšení efektivnosti soudů byly zákonem č. 120/2001 Sb., exekuční řád, zřízeny exekutorské úřady, na které stát delegoval část mocenských práv. Soudní exekutor volí sám způsob výkonu rozhodnutí, čímž může operativně zvolit optimální způsob vymáhání pohledávky.

4.3 POSTOUPENÍ A ZÁNİK POHLEDÁVEK

Pohledávky mohou zaniknout různými způsoby, ovšem nejčastější formou je **splnění peněžní formou**, tj. plnou či částečnou úhradou.

§ 524 až 530 ObčZ upravuje **postoupení pohledávky**, které lze považovat za jeden ze způsobů zániku pohledávky a jehož účelem není trvalá změna věřitele, ale zajistit prostřednictvím postoupené pohledávky splnění pohledávky jiné. Vzhledem k tomu, že

písemnou smlouvu o postoupení uzavírá původní věřitel (postupitel) a věřitel nový (postupník), tj. obsah závazku se nemění, zákon nevyžaduje souhlas dlužníka ani jeho vyrozumění předem. Pohledávky mohou být postoupeny bezúplatně nebo za úplatu, k postoupení také může dojít např. na základě soudního rozhodnutí, tzv. cese nucená. Na postupníka přechází automaticky s pohledávkou i její příslušenství a práva s ní spojená.

Postupitel však musí to, že došlo k postoupení pohledávky, neprodleně ohlásit. Dokud se tak nestane nebo dokud postupník postoupení pohledávky dlužníkovi neprokáže, může dlužník plnit původnímu věřiteli a tím se zprostit svého dluhu. Postoupením pohledávky ztrácí postupitel postavení věřitele.¹⁵

Věřitel, jenž přihlásí svou pohledávku do konkurzního řízení, nemusí čekat na skončení tohoto řízení, které mu následně umožní vyřadit tuto pohledávku z účetní evidence a uplatnit na neuhrazenou část daňový odpis, ale má možnost tuto pohledávku kdykoli v průběhu konkurzního řízení postoupit a tak získat náhradu rychleji.¹⁶

§ 525 ObčZ zakazuje postoupit pohledávku, která končí smrtí věřitele; jejíž obsah by se změnil změnou věřitele; která není postižitelná výkonem rozhodnutí a jejíž postoupení by odporovalo dohodě s dlužníkem.

Dle § 24 odst. 2 písm. s) ZDP daňový výdaj (náklad) představuje jmenovitá hodnota pohledávky do výše příjmu plynoucího z jejího postoupení. Pokud dojde k zisku, pak tento vstupuje do základu daně, naopak v případě ztráty z prodeje pohledávky se jedná o daňově neuznatelný náklad. Z hlediska daně z přidané hodnoty postoupení pohledávky není považováno za zdanitelné plnění.

V případě, že věřitel a dlužník mají vzájemné pohledávky stejného druhu, zaniknou tyto započtením, a to do té výše, do které se vzájemně kryjí. Důvod vzniku a povaha pohledávek může být rozdílná, pohledávky však k započtení musí být způsobilé, tzn. že jejich započtení není vyloučeno zákonem ani dohodou mezi věřitelem a dlužníkem. **Zápočet pohledávek** upravuje jak občanské, tak obchodní právo. Jestliže jeden z účastníků učiní vůči druhému projev směřující k započtení, zánik pohledávek nastane již okamžikem, kdy se setkaly, nikoliv až ke dni, kdy byl učiněn kompenzační projev. V případě jednostranného

¹⁵ Nesnidal, Jiří: *Kladivo na dlužníky*. 1. vydání Ostrava: Nakladatelství Jiří Motloch - Sagit, 1996. 136 s. ISBN 80-85789-83-3.

¹⁶ Bařinová, D., Vozňáková, I.: *Pohledávky – právně, daňově, účetně*. 3. vydání Praha: GRADA Publishing, a.s., 2007. 136 s. ISBN 978-80-247-1816-3.

zápočtu se nevyžaduje souhlas druhé strany, k zápočtu v tomto případě dochází písemným oznámením doručeným druhé straně.

Dalším způsobem zániku je prekluze a promlčení pohledávek. **Prekluze** vyjadřuje zánik pohledávky v důsledku neuplatnění práva, a toto právo bylo třeba uplatnit v určité době, která marně uplynula. Pokud by dlužník prekludovaný dluh uhradil, jednalo by se ze strany věřitele o bezdůvodné obohacení a dlužník by se mohl domáhat vrácení plnění. Prekludované právo lze uplatnit u soudu. Naopak v případě **promlčení** právo nezaniká, ale dochází k jeho oslabení. Jestliže promlčecí doba skutečně uplynula a povinný vznese námitku promlčení, je toto právo nevymahatelné, soud je nemůže přiznat. Jestliže dlužník promlčenou pohledávku zaplatí, má se za to, že platil existující dluh a nemůže se domáhat vrácení zaplacené částky. Pro vztahy upravené dle občanského zákoníku je obecná promlčecí doba tříletá, pro vztahy upravené dle obchodního zákoníku je to obecná čtyřletá promlčecí doba. Promlčecí doba začíná běžet ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé.

Smluvní strany mohou kdykoli uzavřít **dohodu o zrušení pohledávky** (§572 ObčZ) nebo **dohodu o prominutí dluhu či vzdání se práva** (§574 ObčZ). Tyto případy jsou účtovány výsledkově, tzn. zánik pohledávky zaúčtuje účetní jednotka do nákladů, a to daňově neuznatelných.

Další možností je **novace** (§ 570 – 574 ObčZ), kdy dochází k nahrazení dosavadního závazku závazkem novým, přičemž původní závazek zaniká, nebo **narovnání** (§ 585 až 587 ObčZ), kdy jsou v dohodě o narovnání upravena práva, která jsou mezi účastníky sporná či pochybná.

Pohledávka dále zaniká, jestliže věřitel a dlužník splynou v jeden subjekt (§ 584 ObčZ) nebo smrtí dlužníka nebo věřitele.

4.4 TVORBA OPRAVNÝCH POLOŽEK

Tvorba účetních opravných položek k pohledávkám je jedním z nástrojů realizace zásady opatrnosti při vykazování aktiv a výsledků hospodaření a vyjadřuje potencionální

pokles reálné hodnoty pohledávky, tj. snížení její vymožitelnosti a inkasa částek, které pohledávka představuje.¹⁷

Úkolem opravných položek je upravit ocenění příslušeného majetku, a to v případě, kdy se při jeho inventarizaci prokáže, že tržní cena tohoto majetku je přechodně nižší než účetní hodnota. Nižším oceněním aktiv se snižuje výše vykázaného výsledku hospodaření a zároveň se zvyšuje věrohodnost účetních informací předkládaných v účetních výkazech. Účetní jednotka obvykle vykazuje brutto hodnotu pohledávek ve výši jmenovité hodnoty či pořizovací ceny, korekci ve formě opravné položky a netto hodnotu ve výši rozdílu mezi jmenovitou hodnotou či pořizovací cenou a opravnou položkou.

Postup tvorby, použití a účtování pro účetních i daňových opravných položek upravuje Český účetní standard pro podnikatele č. 005 – Opravné položky. Dle tohoto předpisu se tvorba opravných položek k pohledávkám, stejně jako jejich snížení, popř. zrušení účtuje na příslušném účtu účtové skupiny 39 – *Opravná položka k zúčtovacím vztahům a vnitřní zúčtování*. Na analytických účtech se dále opravné položky člení na daňové a ostatní opravné položky k pohledávkám, tj. účetní. Výše vytvořené opravné položky (účetní i daňové) nesmí přesáhnout rozvahovou hodnotu pohledávky, k níž je opravná položka tvořena.

Tvorba opravných položek se účtuje na vrub nákladů a opravná položka se sníží, popř. zruší vyúčtováním ve prospěch nákladů, pokud inventarizace neprokáže opodstatněnost její výše.

Opravné položky nesmí mít aktivní zůstatek a nelze je tvořit na zvýšení hodnoty majetku.¹⁸

Dle § 4 odst. 12 zákona o účetnictví jsou účetní jednotky povinny vést účetnictví v peněžních jednotkách české měny. V případě pohledávek a závazků vyjádřených v cizí měně a cizích měn jsou účetní jednotky povinny použít současně i měnu cizí. Tato povinnost platí i u opravných položek, pokud majetek a závazky, kterých se týkají, jsou vyjádřeny v cizí měny.

Způsob a výše tvorby účetních (daňově neuznatelných) opravných položek je plně v pravomoci účetní jednotky a dále závisí na posouzení auditora. Používají se různé systémy

¹⁷ Ryneš, P.: *Podvojně účetnictví a účetní závěrka*. 8. aktualizované vydání Zlín – Kudlov: ANAG, spol. s r.o., 2008. 960 s. ISBN 978-80-7263-437-8.

¹⁸ Vyhláška č. 500/2002 Sb., § 55

vyčíslování opravných položek k pohledávkám obvykle založené na jejich testování z hlediska doby splatnosti. K některým pohledávkám lze přistupovat individuálně a odhadnout jejich reálnou hodnotu dle jiných kritérií, např. dle ekonomického stavu dlužníka. Důležitým předpisem je vždy vnitropodniková směrnice, ve které si účetní jednotka stanoví, jakým způsobem bude opravné položky vytvářet.

Zákonné neboli daňově uznatelné opravné položky se dále řídí zákonem č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, který uvádí podmínky jejich tvorby.

Zákonná opravná položka může být tvořena pouze k nepromlčeným pohledávkám a k pohledávkám, o kterých bylo při jejich vzniku účtováno ve výnosech. Uplynutím promlčecí doby sice pohledávka nezaniká, nemůže však být přiznána soudem, pokud povinný namítne promlčení. Dle § 2 zákona o rezervách se opravné položky netvoří k pohledávkám vzniklým z titulu cenných papírů, úvěrů, půjček, ručení, záloh, smluvních pokut a úroků z prodlení, poplatků z prodlení, penále a jiných sankcí ze závazkových vztahů, k pohledávkám nabytým bezúplatně a k souboru pohledávek. Dále k pohledávkám, které vznikly při plnění ve prospěch vlastního kapitálu a při úhradě ztráty společnosti. Opravné položky nelze také tvořit k pohledávkám, jestliže věřitel má k dlužníkovi současně splatné pohledávky a závazky a neprovede vzájemný zápočet pohledávek a závazků.

V případě nabytí pohledávky postoupením může postupník tvořit opravné položky k rozvahové hodnotě pohledávky, pokud uhradil její pořizovací cenu.¹⁹

Opravné položky k pohledávkám se zruší zejména v těchto případech:

- uhrazením pohledávky, ke které byla opravná položka tvořena,
- odpisem pohledávky, ke které byla opravná položka vytvořena v plné výši,
- ke dni ukončení či přerušení podnikatelské činnosti či nájmu,
- ke dni promlčení či zániku pohledávky.²⁰

¹⁹ Zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, § 2

²⁰ Ryneš, P.: *Podvojně účetnictví a účetní závěrka*. 8. aktualizované vydání Zlín – Kudlov: ANAG, spol. s r.o., 2008. 960 s. ISBN 978-80-7263-437-8.

Pokud byla vytvořena v minulých účetních obdobích účetní opravná položka k pohledávkám a v běžném období může účetní jednotka uplatnit zákonnou opravnou položku k pohledávce, je nutné rozpustit ve výši zákonné opravné položky účetní opravnou položku a dotvořit ve stejné výši zákonnou opravnou položku.

Zákon o rezervách stanovuje případy, kdy lze tvořit daňově uznatelné opravné položky.

4.4.1 Opravné položky k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení

Opravnou položku k pohledávkám za dlužníky mohou vytvářet poplatníci, kteří jsou účetními jednotkami, až do výše rozvahové hodnoty nepromlčených pohledávek přihlášených u soudu ve lhůtě stanového rozhodnutí soudu o úpadku (tj. zpravidla do 30 dnů od prohlášení konkurzu) a to v období, za které se podává daňové přiznání a v němž byly přihlášeny. Opravná položka dle § 8 se tvoří vždy ke dni přihlášení do konkurzu. Byla-li povolena reorganizace, postačí, aby dlužník věřitelovu pohledávku správně uvedl v seznamu svých závazků podle zvláštního právního předpisu. Na pohledávky přihlášené po uplynutí lhůty stanovené v rozhodnutí soudu o úpadku a na pohledávky vyloučené dle § 2 odst. 2 zákona o rezervách nelze tvořit daňově uznatelné opravné položky dle § 8.

Konkursní opravné položky lze na druhé straně tvořit i k takovým pohledávkám, k nimž nelze tvořit opravné položky k nepromlčeným pohledávkám podle § 8a. Jedná se o pohledávky vzniklé mezi spojenými osobami (§ 23 odst. 7 ZDP).²¹

Opravné položky se zruší v návaznosti na výsledky insolvenčního řízení nebo v případě, kdy pohledávka byla účinně popřena správcem konkurzní podstaty, konkurzním věřitelem, rozhodnutím soudu nebo příslušného správního orgánu.

V případě, že pominou důvody pro existenci opravné položky vytvořené dle tohoto ustanovení (§ 8) nebo na základě rozhodnutí poplatníka, je možné snížit vytvořenou opravnou položku na úroveň, jež by mohla být vytvořena dle ustanovení § 8a. V tomto případě poplatník dále pokračuje v tvorbě opravné položky dle tohoto paragrafu.

²¹ Drbohlav, J., Pohl, T.: *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 2. přepracované vydání Praha: ASPI, a.s., 2006. 220 s. ISBN 80-7357-162-5.

4.4.2 Opravné položky k nepromlčeným pohledávkám splatným po 31. prosinci 1994

Obecné ustanovení § 2 zákona o rezervách doplňuje § 8a odst. 4 tohoto zákona, který říká, že opravné položky nelze uplatnit u pohledávek již odepsaných na vrub výsledku hospodaření a dále u pohledávek vzniklých za společníky, akcionáři, členy družstev za upsaný vlastní kapitál a mezi kapitálově a personálně spojenými osobami a mezi osobami blízkými.

Opravné položky k nepromlčeným pohledávkám splatným po 31. 12. 1994, jejichž rozvahová hodnota v okamžiku vzniku nepřesáhne částku 200 000,- Kč bez ohledu na to, zda bylo zahájeno rozhodčí, soudní nebo správní řízení a zda se ho věřitel aktivně zúčastňuje, mohou vytvářet poplatníci daně z příjmů vedoucí účetnictví až do výše 20% neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky, pokud od konce sjednané lhůty splatnosti uplynulo více než 6 měsíců.

Vyšší opravné položky k pohledávkám do 200.000,- Kč lze vytvářet pouze v případě, že bylo zahájeno rozhodčí, soudní nebo správní řízení a poplatník daně z příjmů se ho řádně účastní a řádně a včas plní úkony nutné k uplatnění jeho práva za podmínky, že od konce sjednané lhůty splatnosti pohledávky uplynulo více než:

- 12 měsíců, až do výše 33% neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 18 měsíců, až do výše 50% neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 24 měsíců, až do výše 66% neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 30 měsíců, až do výše 80% neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 36 měsíců, až do výše 100% neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky.

Daňově uznatelné opravné položky je možno také vytvářet k nepromlčeným pohledávkám splatných po 31.12.1994, jejichž rozvahová hodnota v okamžiku vzniku je vyšší než 200 000,- Kč, a to za předpokladu, že bylo zahájeno rozhodčí, soudní nebo správní řízení a poplatník se ho řádně účastní a řádně a včas činí úkony potřebné k uplatnění svého práva za podmínky, že od konce sjednané lhůty splatnosti pohledávky uplynulo více než:

- 6 měsíců, až do výše 20% neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 12 měsíců, až do výše 33% neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 18 měsíců, až do výše 50% neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 24 měsíců, až do výše 66% neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 30 měsíců, až do výše 80% neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 36 měsíců, až do výše 100% neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky.

Opravná položka se zruší, pokud pominou důvody pro její existenci, např. pohledávka byla uhrazena, nebo pokud pohledávka, k níž se opravná položka váže, byla promlčena, popř. nastaly důvody, za nichž se odpis považuje za daňově uznatelný náklad.

4.4.3 Opravné položky k pohledávkám z titulu ručení za celní dluh

Opravné položky podle § 8 a 8a zákona o rezervách mohou vytvářet poplatníci daně z příjmů vedoucí účetnictví a podle celního zákona ručí za celní dluh k pohledávkám vzniklým z titulu ručení za celní dluh, tj. zajištění celního dluhu, podle celního zákona, a to do výše hodnoty pohledávky, která odpovídá provedené úhradě celního dluhu.

4.4.4 Opravné položky k pohledávkám s hodnotou do 30.000,- Kč

Od 1. 1. 2006 je možné vytvářet opravnou položku podle § 8c zákona o rezervách, a to pro pohledávky do 30 000,- Kč až do výše 100% její neuhrazené rozvahové hodnoty bez příslušenství pouze v případě, že:

- pohledávka není promlčena,
- je zaúčtována do výnosů,
- nejedná se o pohledávku za společníky, akcionáři, členy družstev za upsaný vlastní kapitál a pohledávku mezi spojenými osobami,
- rozvahová hodnota pohledávky bez příslušenství k okamžiku vzniku nepřesáhne 30 000,- Kč,
- ke dni tvorby opravné položky nepřesahuje celková hodnota pohledávek bez příslušenství vůči témuž dlužníkovi částku 30 000,- Kč,
- od konce sjednané lhůty splatnosti uplynulo nejméně 12 měsíců.

O pohledávce, k níž byla vytvořena opravná položka dle tohoto ustanovení, je poplatník povinen vést samostatnou evidenci.

4.5 ODPIS NEDOBYTNÝCH POHLEDÁVEK

Odpis pohledávky představuje přímé snížení její hodnoty s promítnutím odepsané částky do nákladů. Tento krok je nevratný, tzn. že nelze počítat s tím, že by se částečně odepsaná pohledávka na aktivním účtu vrátila do původní hodnoty.

Český účetní standard pro podnikatele č. 005 – Opravné položky uvádí, že v případech, ve kterých bude opravná položka vytvořena ve výši 100% hodnoty nepromlčeného pohledávky, může být tato pohledávka odepsána a opravná položka k ní zrušena. Výjimku z tohoto pravidla představují pohledávky za dlužníky v konkurzním a vyrovnávacím řízení, kdy se takto odepsaná pohledávka dále sleduje na podrozvahových účtech s výjimkou pohledávek, u kterých došlo k jejich zániku.

4.5.1 Účetní odpis pohledávky

Účetní odpis pohledávek je daňově neúčinným nákladem účtovaným na účtu 546 – *Odpis pohledávky*, o který musí být upraven výsledek hospodaření dle § 23 odst. 3 ZDP. Účetním odpisem pohledávka právně nezaniká a účetní jednotka ji sleduje v podrozvahové evidenci.

Účetní jednotka se může rozhodnout, jakou pohledávku odepíše a v jaké výši, přičemž účetní odpis se provádí zejména dle úpravy ve vnitropodnikové směrnici. Účetní odpis pohledávek nebo-li odpis pohledávek nad rámec zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů může účetní jednotka uplatit např. pokud by náklady na vymáhání přesáhly výtěžek z vymožené pohledávky, nebo dle sdělení policie je dlužník neznámého pobytu.

Pokud by v budoucnu došlo k úhradě již odepsané pohledávky, je třeba zkoumat, jakým způsobem byla pohledávka odepsána. V případě nedaňového odpisu pohledávky se výnos z přijaté platby eviduje na účtu 646 – *Výnosy z odepsaných pohledávek*, ale došlá platba se nezdaňuje.

4.5.2 Jednorázový odpis pohledávky - daňový

Důvody účetního odpisu pohledávky jsou uvedeny v účetních předpisech, ale ne každý účetní odpis je zároveň považován za daňově uznatelný náklad. Podmínky jednorázového odepsání celé pohledávky proti daňově účinným nákladům vymezuje § 24 odst. 2 písm. y) ZDP.

Výdaji (náklady) vynaloženými na dosažení, zajištění a udržení zdanitelných příjmů jsou také u poplatníků, kteří vedou účetnictví, jmenovitá hodnota pohledávky nebo pořizovací cena pohledávky nabyté postoupením, vkladem a při přeměně společnosti, a to za předpokladu, že o pohledávce při jejím vzniku bylo účtováno ve výnosech a takto vzniklý

zdanitelný příjem nebyl od daně osvobozen a lze-li současně k této pohledávce uplatňovat opravné položky podle písmene i), za dlužníkem,

1. u něhož soud zrušil konkurs proto, že majetek dlužníka je zcela nepostačující, a pohledávka byla poplatníkem přihlášena u insolvenčního soudu a měla být vypořádána z majetkové podstaty,
2. který je v úpadku nebo jemuž úpadek hrozí na základě výsledků insolvenčního řízení,
3. který zemřel, a pohledávka nemohla být upokojena ani vymáháním na dědicích dlužníka,
4. který byl právnickou osobou a zanikl bez právního nástupce a věřitel nebyl s původním dlužníkem spojenou osobou,
5. na jehož majetek, ke kterému se daná pohledávka váže, je uplatňována veřejná dražba, a to na základě výsledků této dražby,
6. jehož majetek, ke kterému se daná pohledávka váže, je postižen exekucí, a to na základě výsledku provedení této exekuce.²²

Dle tohoto paragrafu není možné daňově odepsat pohledávky (vzniklé počínaje 1. 1. 2004), které neovlivnily základ daně např. z titulu ručení, úvěrů a půjček, záloh. Dále je třeba dát pozor na pohledávky promlčené, ke kterým není možné tvořit zákonné opravné položky. Tedy pokud by pohledávka byla promlčena, jednalo by se o daňově neúčinný náklad, neboť by nebyl kryt zákonnou opravnou položkou.

4.5.3 Postupný odpis pohledávky – daňový

Starší pohledávky, tj. pohledávky vzniklé před 31. 12. 1994, umožnil zákon o daních z příjmů postupně odepisovat do daňových výdajů bez ohledu na to, zda se jednalo o pohledávky promlčené či nepromlčené.

Podle přechodných ustanovení zákona č. 438/2003 Sb., s účinností od 1.1.2004, bodu 7, může poplatník, který vede účetnictví, počínaje zdaňovacím obdobím 1995 uplatnit jako výdaj (náklad) na dosažení, zajištění a udržení příjmů ročně nejvýše 10%, ve zdaňovacích obdobích 1998 až 2000 včetně ročně nejvýše 20% a počínaje rokem 2001 za zdaňovací

²² Zákon. 586/1992Sb., o daních z příjmů, § 24

období nejvýše 20% z neuhrazené části hodnoty pohledávky nebo ceny pořízení u pohledávky nabyté postoupením, u nichž termín splatnosti nastal do konce roku 1994.²³

Celkově lze však uplatnit jako výdaj nejvýše neuhrazenou část hodnoty pohledávky nebo cenu pořízení pohledávky nabyté postoupením.

Toto ustanovení nelze uplatnit u pohledávek vzniklých:

- za společníky, akcionáři, členy družstev za upsaný vlastní kapitál,
- mezi ekonomicky nebo personálně spojenými osobami,
- mezi osobami blízkými,
- z titulu úvěrů a půjček nebo ručení za ně a z titulu záloh.

Postupy účtování pro podnikatele upravují dva způsoby účtování postupného odpisu pohledávek – individuální a skupinová metoda. Český účetní standard pro podnikatele č. 010 – Zvláštní operace s pohledávkami oba postupy účtování převzal. V současnosti je již tento předpis zrušen a postupy účtování nelze uplatnit.

4.5.3.1.1 Individuální metoda

Při použití této metody se přistupuje ke každé pohledávce zvlášť a při každé částečné úhradě této pohledávky se určuje znovu hodnota pro uplatnění postupného odpisu. V případě, kdy pohledávka již byla zcela nebo částečně odepsána, se již odepsaná část vyúčtuje do výnosů.

4.5.3.1.2 Skupinová metoda

Metoda považuje všechny pohledávky tzv. starého bloku za jeden blok pohledávek a k odpisu přistupuje hromadně. Daňový odpis se provádí za zdaňovací období mezi hodnotou souboru pohledávek a celkovou úhradou všech pohledávek daného bloku. Z toho vyplývá, že úhrady jednotlivých pohledávek snižují celkovou výši pohledávek a to na souhrnném analytickém účtu. Do výnosů se účtuje ta část úhrady, kterou již nelze zaúčtovat jako úhradu na souhrnný analytický účet pohledávek, neboť úhrada by převýšila výši případného aktivního zůstatku tohoto účtu.

²³ Drbohlav, J., Pohl, T.: *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 2. přepracované vydání Praha: ASPI, a.s., 2006. 220 s. ISBN 80-7357-162-5.

Naprostá většina poplatníků využívala možnost maximálního odpisu do daňových nákladů, proto rok 2001 byl posledním rokem tohoto odpisu, který pomalu patří do daňové historie. Navíc od roku 2008 již provedení postupného daňového odpisu není možné a tak poplatníci, kteří pohledávky starého bloku daňově neodepsali do konce roku 2007, musí pohledávky odepsat nedaňově.

4.5.4 Nejčastější chyby v této oblasti

Problémem při uplatnění daňového odpisu pohledávek bývá nedostatečná dokladová připravenost poplatníků na situaci, kdy odpis pohledávky se váže na uskutečnění takového právního úkonu, který nelze nahradit. Zpravidla se jedná o pravomocná rozhodnutí soudu či jiných orgánů stanovených zákonem o daních z příjmů či zákonem o rezervách, a to usnesení soudu o zrušení nebo zamítnutí konkurzu, usnesení soudu ke konkurzními nebo vyrovnávacímu řízení, výpis z matriky zemřelých, rozhodnutí o dědictví, doklady o výmazu právnické osoby z obchodního rejstříku, doklady o výsledku veřejné dražby nebo exekuce.

Dále je třeba v případě vzniku důvodu pro odpis pohledávky (dle § 24 odst. 2 písm. y) ZDP) zkoumat, zda samotná pohledávka vyhovuje podmínkám zákona, a to před zamýšleným odpisem pohledávky.

Účetní jednotka musí dbát na to, že v oblasti jednorázových daňově uznatelných odpisů je možné uplatit daňový odpis jen do výše hodnoty pohledávky evidované na rozvahových účtech. Je vždy třeba zkontrolovat, zda k pohledávce není tvořena opravná položka (zákonná či účetní), pokud ano, je třeba ji zrušit.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 CHARAKTERISTIKA PODNIKU

V praktické části diplomové práce budu používat pojem „společnost“ jako pracovní název mnou zvolené organizace. Fiktivní název je vybrán záměrně z důvodu utajení obchodních a finančních informací, avšak pro potřeby hodnocení podniku jsem vycházela z údajů a informací z účetních výkazů, tj. z rozvahy, výkazu zisku a ztráty a výroční zprávy.

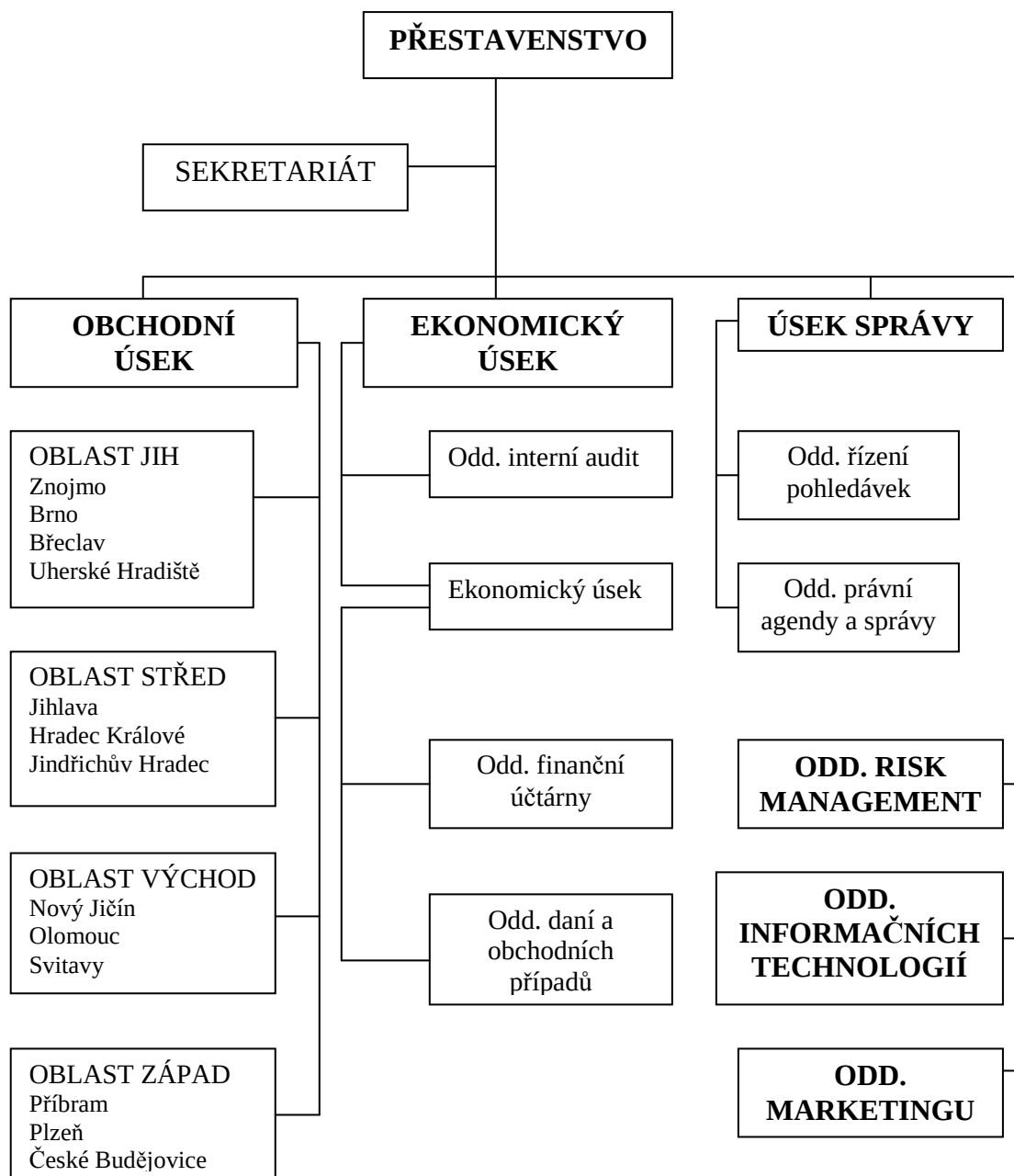
Společnost se zabývá poskytováním leasingových služeb na pořízení strojů a technologií, dopravní techniky i nemovitostí. Pozornost směřuje především do financování služeb soukromého sektoru, zemědělství, stavebnictví a strojírenství. Vedle finančního leasingu s variantami fixních splátek v CZK, s vazbou na PRIBOR nebo s možností přímého financování v EUR poskytuje také splátkový prodej, operativní pronájem, dále se zabývá poskytováním obchodních úvěrů. Pojištění předmětů leasingu (havarijní, zákonné, strojní aj.) zajišťuje dceřiná společnost nebo je sjednáno přes externí pojišťovnu.

Společnost vznikla v roce 1991 jako společnost s ručením omezením, přičemž v roce 2002 změnila právní formu na akciovou společnost. Od počátku obchodní činnosti byl základní kapitál postupně navyšován z částky 100 000,- Kč až do roku 2006, kdy dosáhl hodnoty 200 mil. Kč. Statutárním orgánem společnosti je představenstvo složené z předsedy, místopředsedy a člena představenstva. Za společnost vždy jednají a podepisují alespoň dva členové představenstva, dále jsou k zastupování a podepisování oprávněni společně dva prokuristé.

V rámci své obchodní sítě společnost pokrývá celé území České republiky. Ke konci roku 2009 společnost zaměstnávala 66 zaměstnanců.

V čele společnosti stojí generální ředitel, jenž zároveň zastává funkci předsedy představenstva a jemuž jsou podřízeni vedoucí jednotlivých oddělení, tj. obchodního, finančního, informačních systémů a úseku správy.

Organizační struktura společnosti

5.1.1 Způsob vedení účetnictví

Od roku 2005 vede společnost účetnictví v informačním ekonomickém systému SAP složeného z jednotlivých modulů. Firma využívá moduly:

- Účetnictví – FI
- Leasing – CRM
- Majetek – AM
- Materiálové hospodářství – MM
- Controlling – CO

Společnost podléhá povinnosti mít účetní závěrku ověřenou auditorem. Tato povinnost vyplývá ze zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, který stanovuje podmínky tohoto ověření (§ 20). Dále dle § 21 tohoto zákona vzniká společnosti povinnost vyhotovit výroční zprávu, která obsahuje účetní závěrku a zprávu o auditu. Účelem výroční zprávy je uceleně, komplexně a vyváženě informovat o vývoji výkonnosti, činnosti a stávajícím hospodářském postavení společnosti.

Společnost při vedení účetnictví vychází ze směrné účtové osnovy pro podnikatele. V rámci účtování pohledávek používá syntetické účty dané směrnou účtovou osnovou, které dále člení dle potřeb a pro větší přehlednost na jednotlivé analytické účty. Níže je uveden výčet nejdůležitějších analytických účtů v souvislosti s řízením pohledávek:

311001	Odběratelé – leasingové smlouvy
311021	Předčasně ukončené smlouvy výpovědí do roku 2005
311061	Pohledávky přihlášené do konkurzu
378001	Jiné pohledávky – náhrada škody
378011	Zpronevěra předmětu leasingu ze skladu
378021	Totální škody
378041	Odstoupení od leasingových smluv – pohledávky za dodavateli
378051	Prodej pohledávek
335001	Pohledávky za zaměstnanci
335003	Poskytnuté zálohy na cestovné
335010	Stravné

343010	DPH tuzemsko – snížená sazba
343020	DPH tuzemsko – základní sazba
343100	Daň na výstupu
343200	Daň na vstupu
345xxx	Zúčtování daní s finančním úřadem

Na analytickém účtu *311001 – Odběratelé* společnost eviduje aktivní leasingové smlouvy, předčasně ukončené leasingové smlouvy např. výpovědí nebo odstoupením, dále se zde evidují smlouvy o smlouvě budoucí.

Účet *378 – Jiné pohledávky* společnost používá pro účtování operací týkajících se leasingových smluv, zejména operací souvisejících s jejich ukončením. Dle těchto potřeb je účet dále členěn na jednotlivé analytické účty.

Další skupinu analytických účtu lze vyjádřit syntetickým účtem *335 – Pohledávky za zaměstnanci*. O těchto pohledávkách společnost účtuje v souvislosti s poskytováním záloh na služební cesty, s poskytováním stravenek, v souvislosti s poskytováním půjček zaměstnancům.

V rámci účtové třídy 34 společnost účtuje o pohledávkách za státem. Jedná se o pohledávky plynoucí ze zúčtování vztahů s finančním úřadem, zejména v souvislosti s daní z přidané hodnoty, silniční daně a záloh na daň z příjmů právnických osob. Jestliže daň na vstupu je vyšší než daň na výstupu, vzniká společnosti nadměrný odpočet, tedy pohledávka za finančním úřadem. Společnost účtuje o dani z přidané hodnoty na jednotlivé analytické účty dle výše sazby DPH. Jelikož v posledních letech docházelo ke změnám snížené a základní sazby DPH, společnost ve svém účtovém rozvrhu eviduje analytické účty tak, jak docházelo k těmto změnám, tj. účty 343005, 343009, 343010, 343019, 343020 a 343022.

V další části této práce budu z důvodu rozsáhlosti a významnosti věnovat pozornost pohledávkám, které společnosti vznikají v souvislosti s její obchodní činností.

5.2 ANALÝZA POHLEDÁVEK

5.2.1 Struktura pohledávek z hlediska rozvahy

Společnost používá pro evidenci pohledávek z obchodní činnosti zejména účet 311 – *Odběratelé* a 378 – *Jiné pohledávky*. Pohledávky evidované na těchto účtech plynou z poskytování finančního leasingu a obchodních úvěrů. Jedná se o pohledávky krátkodobé se splatností do jednoho roku. Tabulka 2 uvádí strukturu pohledávek k 31. 12. 2009 a srovnání ke stejnému dni roku 2008.

Tabulka 2: Struktura pohledávek vykázaných v rozvaze (v tis. Kč)

Položka rozvahy	Řádek	2009			2008
		Brutto	Korekce	Netto	Netto
Dlouhodobé pohledávky	039	8 498	0	8 498	21 814
Odložená daňová pohledávka	047	8 498	0	8 498	21 814
Krátkodobé pohledávky	048	273 793	-131 668	142 125	140 512
Pohledávky z obchodních vztahů	049	224 524	-94 426	130 098	118 527
Pohledávky za ovládanými a řízenými osobami	050	692	-692	0	0
Pohledávky za účetními jednotkami pod podstatným vlivem	051	0	0	0	0
Pohledávky za společníky, členy družstva a za účastníky sdružení	052	0	0	0	0
Sociální zabezpečení a zdravotní pojištění	053	0	0	0	0
Stát - daňové pohledávky	054	12	0	12	11 394
Krátkodobé poskytnuté zálohy	055	1 130	0	1 130	1 102
Dohadné účty aktivní	056	8 841	-563	8 278	7 915
Jiné pohledávky	057	38 594	-35 987	2 607	1 574

Zdroj: Rozvaha společnosti

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že společnost vykazuje jak pohledávky dlouhodobé, tak pohledávky krátkodobé. Celková výše pohledávek (brutto hodnota) k 31. 12. 2009 činí 282 291 tis. Kč, což představuje pokles o 11,06% oproti stejnému dni předchozího roku. Pokud očistíme hrubou hodnotu pohledávek o opravné položky, získáme čistý stav pohledávek, tj. netto hodnotu, ve výši 150 623 tis. Kč. Opravné položky jsou v rozvaze zachycené ve sloupci korekce a představují dočasné snížení reálné hodnoty pohledávek.

Účtování o opravných položkách vychází z respektování zásady opatrnosti v účetnictví. Společnost tímto způsobem poukazuje na snížení možnosti zaplacení pohledávky ze strany odběratele (klienta společnosti) a zároveň tvorba opravných položek zvyšuje věrohodnost účetních výkazů.

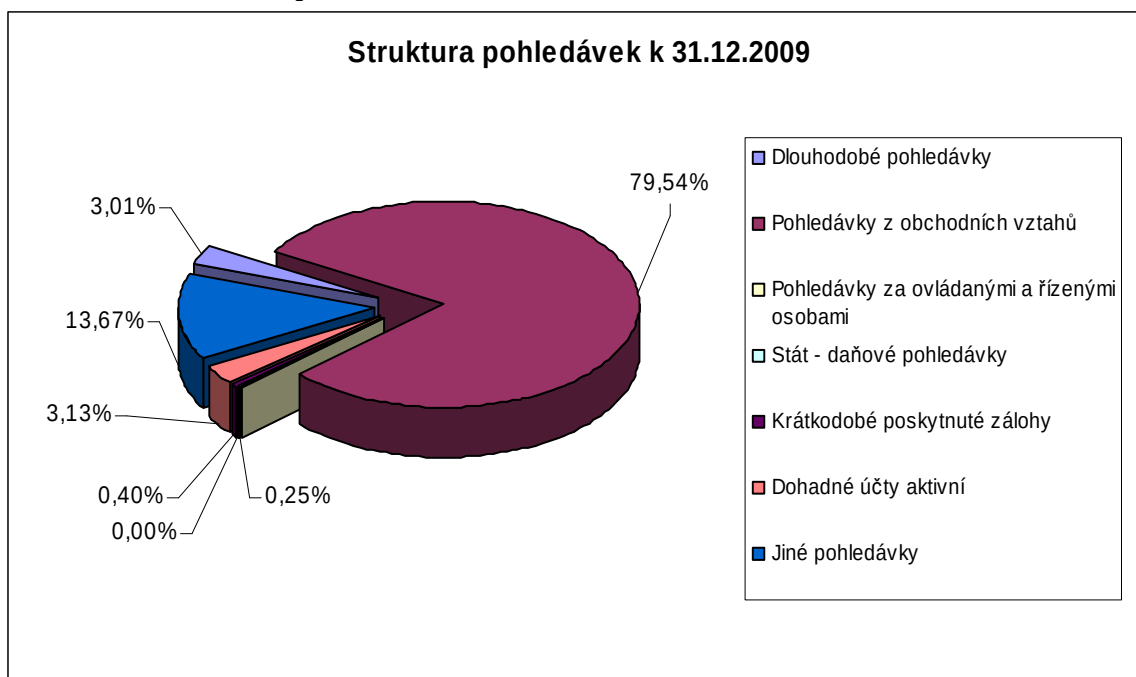
Dlouhodobé pohledávky představují 3,01% celkové hodnoty pohledávek, přičemž jsou tvořeny jedinou položkou – Odložená daňová pohledávka. Povinnost účtovat o odložené dani stanovuje Český účetní standard pro podnikatele č. 003 – Odložená daň a to v případě přechodných rozdílů, které vznikají v momentě odlišného pohledu účetního a daňového na určité položky v účetnictví. V případě společnosti představují zdroj dočasných rozdílů tyto položky:

- rozdíl daňové a účetní zůstatkové ceny u vlastního a u pronajímaného majetku,
- opravné položky k dlouhodobému majetku a k pohledávkám,
- neuhrazené smluvní pokuty.

Společnost se domnívá, že v následujících obdobích dojde k realizaci těchto dočasných rozdílů, a proto posoudila oprávněnost vykázání odložené daňové pohledávky.

Z hlediska společnosti jsou důležité krátkodobé pohledávky, kam spadají pohledávky se splatností do jednoho roku. Z toho pohledávky z obchodních vztahů o celkovém objemu 224 524 tis. Kč, tj. 79,54%, představují nejvýznamnější část. Zbývající část představují jiné pohledávky a dále pohledávky za ovládanými a řízenými osobami, pohledávky vůči státu, krátkodobé poskytnuté zálohy a dohadné účty aktivní, přičemž poslední 4 skupiny pohledávek tvoří 3,78% celkového objemu. Pro větší přehlednost je procentní podíl jednotlivých skupin pohledávek zachycen v grafu 1.

Graf 1: Struktura pohledávek k 31. 12. 2009

Zdroj: Autorka, vlastní výpočty

5.2.2 Vývoj pohledávek v letech 2005 – 2009

Tabulka 3 ukazuje vývoj pohledávek od roku 2005 do současnosti, tj. ke konci roku 2009. Lze říct, že celková hodnota pohledávek v jednotlivých letech narůstá tak, jak se zvyšují výkony společnosti, zároveň je možné usuzovat na vznik pohledávek po splatnosti. Pohledávkám po splatnosti bude věnována samostatná kapitola této práce.

Tabulka 3: Vývoj pohledávek k 31. 12. v jednotlivých letech (v tis. Kč)

Položka rozvahy	Řádek	2005	2006	2007	2008	2009
Dlouhodobé pohledávky	039	1 054	17 195	24 385	21 814	8 498
Odložená daňová pohledávka	047	1 054	17 195	24 385	21 814	8 498
Krátkodobé pohledávky	048	313 573	295 456	321 959	295 581	273 793
Pohledávky z obchodních vztahů	049	200 922	189 191	210 351	204 438	224 524
Pohledávky za ovládanými a řízenými osobami	050	1 337	1 337	1 337	692	692
Pohledávky za účetními jednotkami pod podstatným vlivem	051	0	0	0	0	0
Pohledávky za společníky, členy družstva a za účastníky sdružení	052	0	0	0	0	0
Sociální zabezpečení a zdravotní pojištění	053	0	0	0	0	0
Stát – daňové pohledávky	054	18 619	16 885	29 027	11 394	12
Krátkodobé poskytnuté zálohy	055	879	641	1 164	1 102	1 130
Dohadné účty aktivní	056	1 307	3 073	6 111	7 915	8 841
Jiné pohledávky	057	90 509	84 329	73 969	70 040	38 594

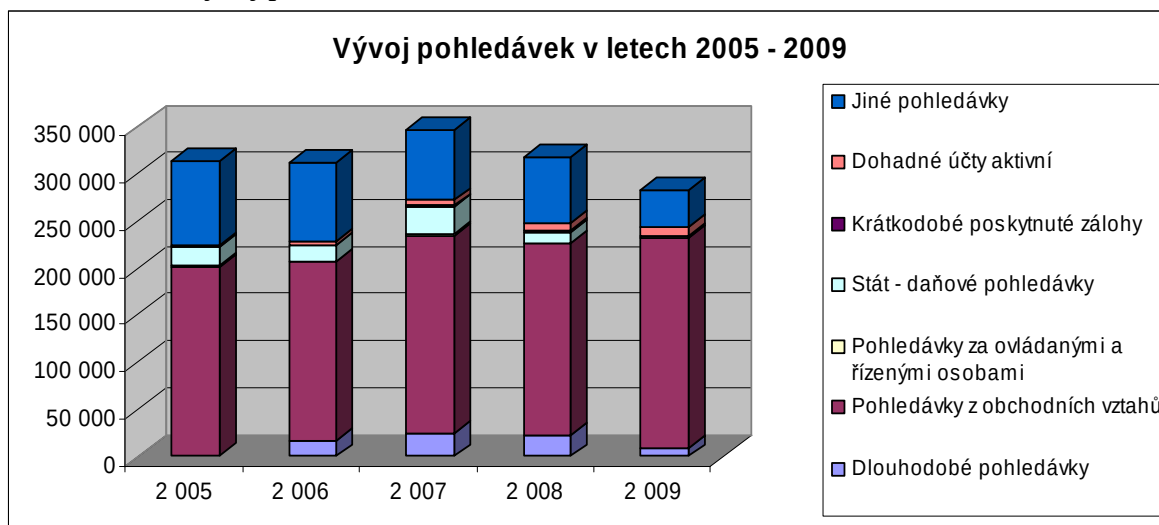
Zdroj: Rozvaha společnosti

Průměrná výše pohledávek ve sledovaném období činí 314 662 tis. Kč. K 31. 12. 2005 pohledávky dosáhly brutto hodnoty 314 627 tis. Kč. Tato hodnota je odrazem velmi dobrých hospodářských výsledků v daném roce, kdy výkony společnosti díky vhodným daňovým podmínkám v oblasti leasingového financování se zvyšovaly. Rok 2006 zaznamenal nepatrný pokles pohledávek, a to o 0,63% oproti roku 2005. Mezi roky 2006 a 2007 došlo k nárůstu pohledávek o 10,78%. Rok 2007 zaznamenal nejvyšší hodnotu pohledávek ve sledovaném období. Tuto hodnotu je však nutné posuzovat v širších souvislostech. V dalších dvou letech společnost zaznamenala naopak pokles pohledávek. V roce 2008 jejich hodnota poklesla o více než 8% oproti roku 2007, tj. dosáhla částky 317 395 tis. Kč. V roce 2009 došlo k dalšímu poklesu pohledávek, a to o více než 11% oproti předchozímu roku.

Je tedy možné usuzovat, že pohledávky společnosti se pohybovaly v minulých období (do roku 2008) na přibližně stejné úrovni. Vzhledem k událostem roku 2008 se domnívám, že od tohoto období se na jejich hodnotě významně podílely pohledávky po lhůtě splatnosti. Z tohoto důvodu je pro společnost významné zkoumat právě pohledávky neuhrazené do data splatnosti.

Přehled jednotlivých skupin pohledávek v letech 2005 – 2009 názorně ukazuje graf 2.

Graf 2: Vývoj pohledávek

Zdroj: Autorka, vlastní výpočty

Z výše uvedeného grafu můžeme vidět, že **pohledávky z obchodních vztahů** a **jiné pohledávky** mají ve sledovaném období nejvyšší a zásadní podíl. Lze usuzovat, že jejich vývoj kopíruje vývoj hospodaření společnosti, tzn. zachycují všechny skutečnosti spojené s obchodní činností sledované organizace, dále s vývojem a změnami daňového a legislativního prostředí a v neposlední řadě s událostmi roku 2008.

Pokud uvažujeme pouze krátkodobé pohledávky, pak zbývající pohledávky zejména s nenulovou hodnotou, tzn. pohledávky za ovládanými a řízenými osobami, daňové pohledávky za státem, krátkodobé poskytnuté zálohy a dohadné účty aktivní, netvoří zásadní skupiny pohledávek. Kromě roku 2007 celkově nepřesáhly 8% celkové hodnoty krátkodobých pohledávek.

Rok 2008 a 2009 zaznamenal, zejména ve srovnání s rokem 2007, významný pokles u **daňových pohledávek za státem**, tento vývoj je způsoben nižším nárokem na odpočet daně z přidané hodnoty. Další faktor představují nižší zálohy na daň z příjmů právnických osob.

5.3 ŘÍZENÍ POHLEDÁVEK Z OBCHODNÍCH VZTAHŮ

5.3.1 Zajištění pohledávek

Preventivní zajištění pohledávek

Základem je mít dostatek informací o novém, potenciálním i současném obchodním partnerovi, které management společnosti hodnotí. Z informací získaných z různých zdrojů nelze přesně posoudit platební disciplínu klienta, přestože se jedná o nejlepší informace, které má společnost k dispozici. Z tohoto důvodu společnost věnuje mimořádnou pozornost zajištění pohledávek ještě před jejich vznikem, neboť **smlouva** a na ni navazující **zajišťovací instrumenty** představují nástroje v případě řízení pohledávek po lhůtě splatnosti.

Společnost realizuje veškeré své obchody, tj. zejména poskytování finančního leasingu a obchodních úvěrů, na základě smluv a to následujícím způsobem:

1. získání pravdivých a včasných informací o odběratelích,
2. získání podkladů pro uzavření smlouvy,
3. kontrola předmětu leasingu, popř. zajišťovacího předmětu,
4. leasingový a úvěrový výbor – schválení, zamítnutí, popř. změna zajištění obchodu,
5. vypracování smluvní dokumentace a
6. podepsání smluvní dokumentace s klientem, popř. 3 stranou (dodavatelem).

V případě analyzované společnosti je velmi důležitý tzv. risk management nebo-li leasingový a úvěrový výbor. Tento výbor představuje tým specialistů z jednotlivých oddělení společnosti, jejichž úkolem je stanovení konkrétních podmínek potřebných ke schválení obchodu (např. úroková sazba, zajištění obchodu, výše tzv. akontace). Dalším úkolem risk managementu je analýza bonity klienta.

U drtivé většiny všech uzavřených smluv společnosti využívá tzv. **akontaci**. Výše akontace nebo-li zvýšené nulté splátky je stanovena procentem z financované hodnoty předmětu smlouvy o finančním leasingu nebo smlouvy o obchodním úvěru a je splatná zpravidla do 14 dnů po uzavření smlouvy. Bonita klienta či riziko samotného obchodu patří mezi další faktory, které mohou ovlivnit výši akontace. Nultou zvýšenou splátkou společnost časově rozlišuje po dobu trvání smlouvy.

Rizikovitost předmětu leasingu, popř. obchodního úvěru, nebo samotného klienta má vliv nejen na akontaci, ale také na zajištění obchodu. Společnost dále zvažuje počet smluv uzavřených v minulosti s daným klientem a jeho platební morálku, znalost klienta, zvyklosti. Lze tedy říct, že rozhodování o požadovaném zajištění se odvíjí od celkových parametrů obchodního partnera.

Mezi zajišťovací instrumenty patří zejména **zajišťovací převod vlastnického práva a zástavy movitých a nemovitých věcí**. Dalším často využívaným instrumentem jsou **směnky**, a to blankosměnka nebo směnka s avalem, **zpětný odkup, odkup předmětu leasingu třetí osobou, dohoda o vyhledání zájemce dodavatelem, ručitelské prohlášení** nebo **notářský zápis s přímou vykonatelností**.

Zajištění pohledávek po splatnosti

V případě, že se pohledávka stane nevymožitelnou, dochází k výpovědi smlouvy a následně k realizaci právních kroků. V tomto případě společnost využívá zejména rozhodčí a konkurzní řízení, které se stávají zároveň jedním z podkladů pro finanční účtárnu v souvislosti s účtováním opravných položek k pohledávkám po lhůtě splatnosti a odpisů nedobytných pohledávek.

V současné době společnost u většiny případů využívá **rozhodčí řízení**, jehož výhodou je rychlost, zpravidla 2 – 3 měsíce, a dále skutečnost, že rozhodnutí je konečné. Důležitý je fakt, že napaden může být pouze proces, nikoli samotný výsledek rozhodčího řízení. Ve věci nejčastěji rozhoduje rozhodce, kterého si společnost vybírá sama, avšak vzhledem k charakteru poskytovaných služeb a dle Všeobecných smluvních podmínek musí být vybrán z řad České leasingové a finanční asociace. Rozhodnutí ve formě rozhodčího nálezu je podkladem pro sepsání návrhu na exekuci. V případě zastavení exekučního řízení pro nemajetnost dochází k daňovému odpisu pohledávek.

Rozhodčí řízení může společnost využít pouze v případě, že byla sjednána rozhodčí doložka ve smluvní dokumentaci. V souvislosti s realizací tohoto řízení vznikají na straně společnosti náklady – poplatek za podání rozhodčí žaloby, poplatek za rozhodčí řízení a následně poplatek za sepsání návrhu na exekuci.

Jestliže se klient stane insolventní, společnost má možnost zúčastnit se **konkurzu**. V tomto případě soud vydá usnesení o úpadku nebo o prohlášení konkurzu a zároveň vyzve

věřitele, aby přihlásili své pohledávky ve stanovené lhůtě. Pokud společnost tuto lhůtu promarní, pohledávka se stává touto cestou nevyzpytatelnou. Přihlášku sepíše advokát společnosti nebo specialista správního úseku, a to dle složitosti a náročnosti. Následuje přezkumné jednání, kde se k pohledávkám vyjadřuje insolvenční správce, dlužník a ostatní věřitelé. Výsledkem přezkumného jednání je buď popření nebo uznání pohledávky. Popření pohledávky je správce insolvenčního řízení povinen společnosti oznámit, přičemž společnost může svoji pohledávku ještě obhájit. Dále probíhá zjišťování a zpeněžení konkurzní podstaty a na základě výsledků je vydáno rozvrhového usnesení.

I když nový insolvenční zákon zlepšuje postavení společnosti jako věřitele, jeho nevýhodou zůstává délka průběhu insolvenčního řízení i skutečnost, že ji není možné dopředu reálně odhadnout. Pohledávky společnosti patří většinou mezi pohledávky II. třídy a tudíž, i když je vydáno rozvrhové usnesení s plněním, částka z tohoto plnění se zpravidla pohybuje v řádu jednotek procent z dlužné částky. Výhodou pro společnost je možnost pohledávku daňově odepsat bez ohledu na výsledek insolvenčního řízení.

5.3.2 Řízení pohledávek po splatnosti z účetního hlediska

Finanční účtárna zpravidla jednou za měsíc provádí rozbor pohledávek dle splatnosti. Společnost využívá pro tyto přehledy zejména systém SAP, kdy na základě otevřených, tj. nevyrovnaných, položek splátek k určitému datu jsou získávány základní údaje potřebné pro další analýzu. Specialista společnosti tyto údaje dále třídí dle konkrétních požadavků, zejména dle jednotlivých analytických účtů a dle doby, která uplynula od data splatnosti. Konečný výstup představuje významný podklad pro účtování opravných položek jak daňových, tak i nedaňových a pro účtování odpisů pohledávek. O těchto operacích společnost účtuje zejména k rozvahovému dni, tj. k 31. 12. daného roku.

Tabulka 4 uvádí základní přehled pohledávek do splatnosti a po splatnosti v intervalech tak, jak je společnost monitoruje.

Tabulka 4: Vývoj pohledávek dle splatnosti v jednotlivých letech

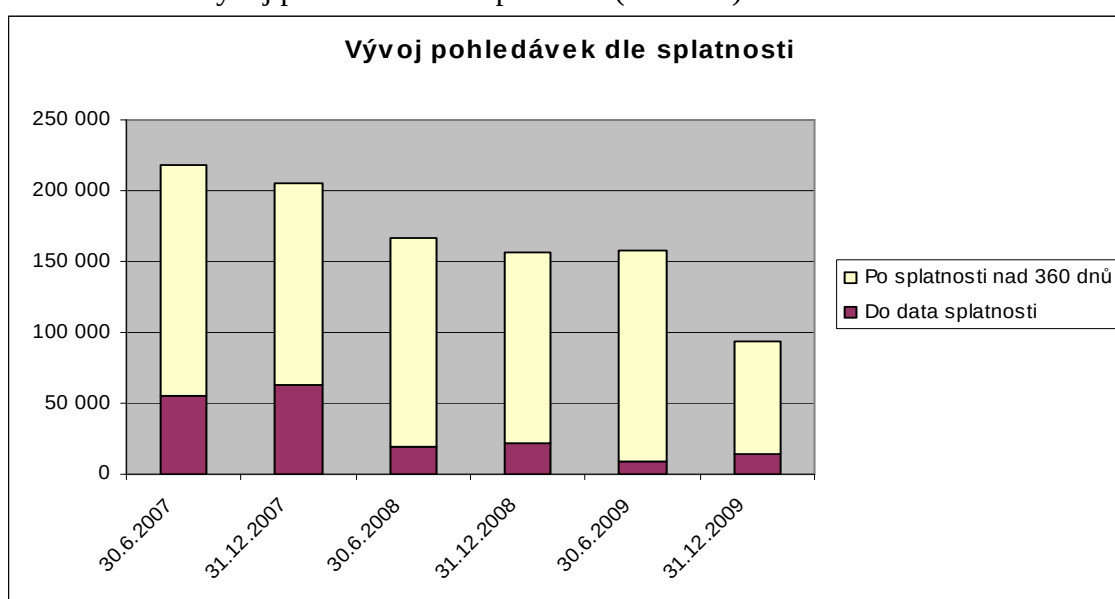
Celkový stav pohled. z obchodního styku	30.6.2007	31.12.2007	30.6.2008	31.12.2008	30.6.2009	31.12.2009
Výše pohledávek	290 655	284 320	277 582	274 477	310 398	263 117
Do data splatnosti	55 610	62 664	19 007	21 804	9 255	13 818
Po splatnosti do 30 dnů			43 144	46 836	50 769	39 021
Po splatnosti nad 30 dnů	25 197	29 649	25 016	28 046	28 570	26 983
Po splatnosti nad 60 dnů	13 647	12 523	11 176	12 319	23 182	29 217
Po splatnosti nad 90 dnů	15 849	15 823	15 043	9 962	30 598	35 502
Po splatnosti nad 180 dnů	18 484	20 760	16 972	20 690	19 049	38 725
Po splatnosti nad 360 dnů	161 878	142 901	147 224	134 820	148 975	79 851

Zdroj: Autorka, vlastní výpočty

Výše uvedená tabulka vykazuje pololetní údaje o pohledávkách z obchodního styku v posledních třech letech. Jedná se o pohledávky evidované na účtech 311 – *Odběratelé*, 378 – *Jiné pohledávky* a 335 – *Pohledávky za zaměstnanci*. Přehled uvádí pouze souhrnnou hodnotu pohledávek, avšak jak bylo řečeno výše, společnost vede měsíční evidenci dle jednotlivých analytických účtů.

Pro větší přehlednost graf 3 ukazuje kontrast mezi nedospělými pohledávkami a pohledávkami po splatnosti více než 360 dnů vždy k datu rozboru pohledávek.

Graf 3: Vývoj pohledávek dle splatnosti (v tis. Kč)

Zdroj: Autorka, vlastní výpočty

Z grafu 3 je patrné, že výše pohledávek po splatnosti více než 360 dnů se ve sledovaném období s výjimkou roku 2009 pohybuje na přibližně stejné úrovni a jejich průměrná výše činí 135 942 tis. Kč.

5.3.2.1 Rozbor pohledávek z obchodních vztahů k 31. 12. 2009

K datu uzavírání účetních knih vykazovaly konečný zůstatek v souvislosti s řízením pohledávek z obchodních vztahů dva syntetické účty a to 311 – *Odběratelé* a 378 – *Jiné pohledávky*. U pohledávek v cizí měně je proveden přepočet kurzem ke dni účetní závěrky. Kurzový rozdíl, tj. rozdíl mezi kurzem k 31. 12. a kurzem platným ke dni vzniku pohledávky, společnost účtuje podle charakteru tohoto rozdílu buď na vrub nákladů (účet 563 – Kurzové ztráty) nebo ve prospěch výnosů (účet 663 – Kurzové zisky) a souvztažně na speciální analytický účet.

K 31. 12. 2009 konečný zůstatek syntetického účtu 311 dosahuje částky 224 524 tis. Kč, přičemž jako významné z hlediska konečného zůstatku hodnotím analytické účty 311001 – *Aktivní leasingové smlouvy a smlouvy ukončené výpovědí* a 311061 – *Pohledávky přihlášené do konkurzu*.

Konečný zůstatek účtu 378 ke stejnému datu činí 38 594 tis. Kč. Mezi nejvýznamnější analytické účty patří 378011, kde společnost účtuje o pohledávkách v případě *zpronevěry předmětu leasingu*, 378021 – *Totální škody* a 378041 – *Pohledávky za dodavateli z titulu odstoupení od smlouvy*.

Pod položkou *Jiné pohledávky* v rozvaze (řádek č. 057) společnost eviduje také pohledávky za zaměstnanci, které k 31. 12. 2009 dosahují částky 1 402 tis. Kč. Jedná se o položku zahrnovanou do pohledávek z obchodního styku, protože však jsou vždy uhrazeny v měsíci následujícím po měsíční účetní závěrce, jedná se o pohledávky do data splatnosti, kde významnější řízení pohledávek nemá smysl.

Pro větší přehlednost a z důvodu utajení interních informací analyzované společnosti v dalším rozboru budu pracovat pouze se souhrnnými údaji z tabulky 4.

Celkový stav pohledávek z obchodního styku k 31. 12. 2009 je 263 117 tis. Kč, přičemž:

- Pohledávky do data splatnosti dosahují hodnoty 13 818 tis. Kč.
- Pohledávky po splatnosti v intervalu do 30 dnů až nad 90 dnů celkově činí 130 723 tis. Kč; tyto pohledávky společnost měsíčně klasifikuje dle data splatnosti, ale nemůže k nim vytvářet daňové opravné položky. Společnost začíná pohledávky nedaňově oprávkovat do 100% rozvahové hodnoty dle rizikovosti jednotlivých pohledávek, a to zpravidla od okamžiku, kdy jejich splatnost přesáhne 60 dnů. Z hlediska správního se jedná o pohledávky, na které probíhá upomínkové řízení, popř. jsou předány k dalšímu řešení externí agentuře.
- Pohledávky po splatnosti nad 180 dnů činí 38 725 tis. Kč; společnost zpravidla k těmto pohledávkám vytváří daňové opravné položky ve výši 20% za podmínky, že rozvahová hodnota v okamžiku vzniku nepřesáhne částku 200 000 Kč (jedná se o postup dle § 8a zákona o rezervách). Společnost na základě vnitropodnikové směrnice k pohledávkám po splatnosti 180 dnů dotváří nedaňové opravné položky do 100% rozvahové hodnoty. Na tyto pohledávky již proběhlo upomínkové řízení a další vývoj z hlediska účetního záleží, zda pohledávka bude řádně doplacena nebo naopak bude např. zahájeno soudní, rozhodčí nebo konkurzní řízení proti klientovi či společnost ve spolupráci s klientem podnikne další kroky vedoucí k narovnání pohledávek.
- Pohledávky po splatnosti nad 360 dnů činí 79 851 tis. Kč; k těmto pohledávkám společnost vytváří daňové opravné položky dle § 8a ve výši 33% až 100% dle doby, jež uplynula od data splatnosti za předpokladu, že bylo zahájeno soudní, rozhodčí nebo správní řízení. Nedaňové opravné položky se vytváří do 100% rozvahové hodnoty pohledávek dle vnitropodnikové směrnice.

Společnost vytváří daňovou opravnou položku do 100%, pokud rozvahová hodnota pohledávky v okamžiku jejího vzniku nepřesáhne částku 30 000 Kč a pohledávka je po splatnosti alespoň 12 měsíců. Musí se však jednat o celkovou hodnotu všech pohledávek vzniklých k témuž dlužníkovi (postup dle § 8c).

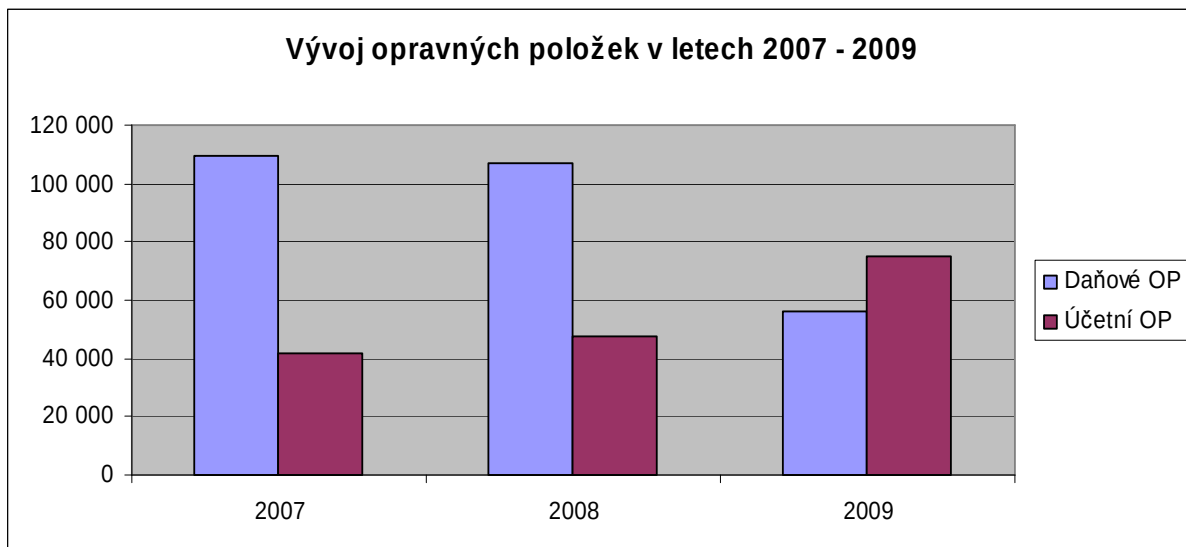
5.3.2.2 Tvorba opravných položek k pohledávkám po splatnosti a odpis nedobytných pohledávek

Společnost využívá v případě pohledávek po splatnosti zákonný nástroj, kterým jsou tzv. opravné položky, přičemž rozlišuje daňově uznatelné a daňově neuznatelné opravné položky. Pokud je opravná položka vytvořena ve výši 100% rozvahové hodnoty pohledávky a neexistuje pravděpodobnost její úhrady ze strany dlužníka, společnost rozpustí vytvořené opravné položky a pohledávku odepíše do nákladů, daňových či nedaňových. Při účtování opravných položek a odpisů pohledávek se společnost řídí zákonem č. 593/1992 Sb. o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, dále je významná vnitropodniková směrnice.

V souvislosti s tvorbou opravných položek k pohledávkám a s odpisem pohledávek používá společnost následující analytické účty. Jedná se pouze o výčet nejdůležitějších, nikoli všech, analytických účtů využívaných společností.

391001	Zákonná opravná položka k účtu 311001 – a to v případě ukončení leasingových smluv výpovědí a jiných předčasně ukončených smluv
391101	Účetní opravná položka k účtu 311001 – a to v případě ukončení leasingových smluv výpovědí a jiných předčasně ukončených smluv
391061	Zákonná opravná položka k pohledávkám přihlášených do konkurzu
391161	Účetní opravná položka k pohledávkám přihlášených do konkurzu
391311	Zákonná opravná položka k pohledávkám z titulu zpronevěry předmětu leasingu
391411	Účetní opravná položka k pohledávkám z titulu zpronevěry předmětu leasingu
391441	Účetní opravná položka k pohledávkám za dodavateli z titulu odstoupení od leasingové smlouvy
558010	Tvorba zákonných opravných položek k syntetickému účtu 311
559010	Tvorba účetních opravných položek k syntetickému účtu 311
558020	Tvorba zákonných opravných položek k syntetickému účtu 378
559020	Tvorba účetních opravných položek k syntetickému účtu 378
558050	Tvorba zákonných opravných položek k pohledávkám přihlášeným do konkurzu
559050	Tvorba účetních opravných položek k pohledávkám přihlášeným do konkurzu
546001	Daňový odpis nedobytných pohledávek
546002	Nedaňový odpis nedobytných pohledávek

Graf 4: Ukazuje vývoj daňových a opravných položek v letech 2007 – 2009

Zdroj: Autorka

Příklad: Opravné položky a odpis pohledávky s hodnotou do 30 000 Kč

Dne 17. 10. 2007 uzavřela společnost smlouvu o finančním pronájmu č. 1160700508. Předmětem smlouvy bylo svářecí zařízení v hodnotě 137 200 Kč + 19% DPH, měsíční leasingová splátka činila 3 656 Kč, doba pronájmu byla smluvena na 48 měsíců.

Dále v roce 2008 smluvní strany uzavřely na 60 měsíců smlouvu č. 1160800032, jejíž předmětem byl finanční pronájem vrtacího zařízení v hodnotě 438 932 Kč (měsíční splátka – 6 341 Kč).

Obě smlouvy byly předčasně vypovězeny k 2. 3. 2009. K tomuto datu společnost evidovala na účtu 311001 za klientem následující pohledávky.

Tabulka 5: Přehled pohledávek po splatnosti

Smlouva č. 1160700508	Částka
Měsíční splátka – 10/2008	3 656,00 Kč
Měsíční splátka – 11/2008	3 656,00 Kč
Poplatek za převod – 11/2008	2 380,00 Kč
Měsíční splátka – 12/2008	3 656,00 Kč
Měsíční splátka – 1/2009	3 656,00 Kč
Měsíční splátka – 2/2009	3 656,00 Kč

Smlouva č. 1160800032	Částka
Měsíční splátka – 10/2008	6 341,00 Kč
Poplatek za převod – 11/2008	2 380,00 Kč
Měsíční splátka – 11/2008	6 341,00 Kč
Měsíční splátka – 12/2008	6 341,00 Kč
Měsíční splátka – 1/2009	6 341,00 Kč
Měsíční splátka – 2/2009	6 341,00 Kč

Zdroj: Autorka

Protože se jedná o pohledávky, které jsou více jak 12 měsíců po splatnosti a jednotlivé splátky nepřesahují částku 30 000 Kč, rozhodla se společnost pro tvorbu opravných položek dle § 8c zákona o rezervách.

Tabulka 6: Tvorba daňových opravných položek v roce 2009

Datum	Text	MD	D	Částka
31.12.2009	Tvorba DOP ve výši 100% - 160800032	558501	391501	21 403,00 Kč
31.12.2009	Tvorba DOP ve výši 100% - 1160700508	558501	391501	7 312,00 Kč

Zdroj: Autorka

Společnost v roce 2009 vytvořila daňové opravné položky k pohledávkám celkově ve výši 28 715 Kč, přičemž vycházela od nejstarších položek splátek. O tuto částku si tak snížila výsledek hospodaření v roce 2009.

Tabulka 7: Tvorba daňových opravných položek a odpisů v roce 2010

Datum	Text	MD	D	Částka
31.12.2010	Rozpuštění DOP ve výši 100% - 1160800032	391501	558501	21 403,00 Kč
31.12.2010	Rozpuštění DOP ve výši 100% - 1160700508	391501	558501	7 312,00 Kč
31.12.2010	Odpis pohledávky	546001	311001	21 403,00 Kč
31.12.2010	Odpis pohledávky	546001	311001	7 312,00 Kč

Zdroj: Autorka

V roce 2010 společnost rozpustí vytvořené zákonné opravné položky a současně pohledávku ve výši 28 715 Kč odepíše do daňových nákladů.

Z tabulky 5 je zřejmé, na účtu 311001 tak zůstává neošetřena část pohledávky za dlužníkem ve výši 26 030 Kč. Protože se jedná o pohledávky po splatnosti déle než 6 měsíců (splatnost listopad 2008 až únor 2009), mohla by k nim být vytvořena zákonná opravná položka ve výši 20% jejich rozvahové hodnoty a do 100% rozvahové hodnoty dotvořena účetní opravná

položka. K 31. 12. 2010 by pak společnost vytvořené opravné položky rozpustila a postupovala dle § 8c zákona o rezervách, tj. v roce 2010 tvorba daňově uznatelné opravné položky ve výši 100% rozvahové hodnoty a následně v roce 2011 její rozpuštění a odepsání do daňových nákladů. Tímto způsobem by společnost optimalizovala svůj daňový základ ve všech letech.

Zákon o rezervách stanovuje podmínky, kdy mohou být k pohledávkám tvořeny opravné položky:

- musí se jednat o nepromlčené pohledávky,
- pohledávky vzniklé po 31. 12. 2003 musí být účtovány ve výnosech.

Z výše uvedeného je zřejmé, že zákonnou opravnou položku společnost nesmí vytvářet např. k pohledávkám za dodavateli (účet 378041), neboť se nejedná o pohledávku účtovanou do výnosů. Pohledávka vzniká společnosti za dodavatelem v případě odstoupení klienta od smlouvy, avšak společnost dodavateli již poskytla plnění. V tomto případě je pohledávka vymáhána a v případě neplnění ze strany dodavatele ji společnost může odepsat pouze účetně, nesnižuje tedy základ daně. Stejně je tomu u pohledávek z obchodních úvěrů, u kterých splátky úvěrů nejsou účtovány do výnosů, ale jedná se o příjmy příštích období. Pokud vyfakturovaná splátka zahrnuje i úrok, ten představuje daňově uznatelný náklad, neboť se jedná o částku účtovanou do výnosů.

Příklad: Účetní opravné položky a účetní odpis pohledávek

Na základě smlouvy o obchodním úvěru vznikla společnosti dne 10. 8. 2006 pohledávka v celkové výši 1 078 007 Kč. Předmětem smlouvy bylo poskytnutí finančních prostředků ke koupi výrobního zařízení, a to na dobu 48 měsíců s měsíční splátkou 25 565 Kč včetně úrokové sazby. Dne 19. 12. 2007 došlo k předčasnému ukončení smlouvy výpovědí. K tomuto datu splatná pohledávka činila 102 924 Kč (z toho: jistina 83 961 Kč, úrok 18 963 Kč) a dosud nevyfakturované splátky ve výši jistiny 791 900 Kč. Dne 9. 5. 2008 byl na úpadce prohlášen konkurz, přičemž společnost svoji pohledávku přihlásila 13. 5. 2008.

Tabulka 8: Účtování v roce 2007

Datum	Text	MD	D	Částka
19.12.2007	Pohledávka – dlužná jistina	311001	385111	83 961,00 Kč
19.12.2007	Pohledávka – dlužný úrok	311001	662101	18 963,00 Kč
19.12.2007	Pohledávka – nevyfakturovaná jistina	311001	385111	791 910,00 Kč

Zdroj: Autorka

Tabulka 9: Účtování v roce 2008

Datum	Text	MD	D	Částka
13.5.2008	Přeúčtování – dlužná jistina	311061	311001	83 961,00 Kč
	Přeúčtování – dlužný úrok	311061	311001	18 963,00 Kč
	Přeúčtování – nevyfakturovaná jistina	311061	311001	791 910,00 Kč
13.5.2008	Tvorba NOP ve výši 100% celkové jistiny	559050	391161	875 871,00 Kč
13.5.2008	Tvorba DOP ve výši 100% úroku	558050	391061	18 963,00 Kč

Zdroj: Autorka

Opravná položka k úroku je plně daňově uznatelným nákladem. Naopak vytvořená opravná položka ve výši jistiny nemůže být daňovým nákladem, neboť nesplňuje podmínky dané zákonem o rezervách (tj. nejedná se výnosovou pohledávku).

Do konce roku 2009 nebyl znám výsledek insolvenčního řízení. Pokud v budoucnu dojde k odpisu pohledávky, daňovým nákladem bude pouze částka odepsaného úroku. O odpis jistiny si společnost nebude moci snížit svůj daňový základ.

V případě pohledávek přihlášených do konkurzu, tj. účet 311061, společnost tvoří daňové opravné položky dle zákona o rezervách § 8 až do výše 100% rozvahové hodnoty nepromlčených pohledávek přihlášených do insolvenčního řízení ve lhůtě 30 dnů po prohlášení úpadku. Pokud je pohledávka přihlášena po lhůtě, postupuje dle § 8a. Nedaňové opravné položky pak vytváří k těmto pohledávkám pouze v případě, že nelze vytvářet daňové a to do 100% a u pohledávek, u kterých se postupuje dle § 8a.

Příklad: Opravné položky k pohledávkách za dlužníky v konkurzním řízení

Dne 19. 9. 2005 společnost uzavřela smlouvu o finančním pronájmu s obchodní společností na stavební techniku v hodnotě 188 604 Kč včetně 19% DPH. Doba pronájmu byla stanovena na 36 měsíců s rovnoměrnými splátkami ve výši 4 895 Kč měsíčně.

Dne 4. 6. 2007 byla smlouva předčasně ukončena výpovědí, přičemž společnost k tomuto datu evidovala za nájemcem pohledávku z dlužných splátek v hodnotě 19 075,80 Kč. Nájemce byl tedy povinen předmět leasingu společnosti vrátit, což neučinil, proto správní oddělení podalo 26. 6. 2007 na účetní žádost o převod předmětu leasingu na pohledávku ve výši zůstatkové ceny, tj. 52 830 Kč. Náklady vymáhání v hodnotě 4 000 Kč byly splatné dne 15. 8. 2007.

Na majetek dlužné společnosti byl prohlášen konkurz 21. 12. 2007. Společnost celkovou pohledávku ve výši 75 905,80 Kč přihlásila v soudem stanové lhůtě a to dne 8. 1. 2008, čímž splatná pohledávka, náklady související s vymáháním pohledávky – tzv. přefakturace, a pohledávka ze zpronevěry předmětu leasingu byly přeúčtovány na pohledávky přihlášené do konkurzu.

Protože však k prohlášení konkurzu a k podání přihlášky došlo ve dvou zdaňovacích obdobích, společnost nemohla postupovat dle § 8, ale musela přistoupit k postupné tvorbě opravných položek.

Tabulka 10: Účtování v roce 2007

Datum	Text	MD	D	Částka
4.6.2007	Pohledávka – dlužné splátky	311001	384101	19 075,80 Kč
26.6.2007	Převod PL na pohledávku	378011	648130	52 830,00 Kč
15.8.2007	Pohledávka – přefakturace	311001	384101	4 000,00 Kč
31.12.2007	Tvorba DOP ve výši 20% pohledávky	558010	391001	3 815,00 Kč
31.12.2007	Tvorba DOP ve výši 20% PL	558020	391311	10 566,00 Kč

Zdroj: Autorka

Dlužná pohledávka a pohledávka ze zpronevěry předmětu leasingu byly k 31. 12. 2007 více než 6 měsíců po splatnosti, proto společnost vytvořila daňovou opravnou položku vždy ve výši 20% jejich hodnoty, čímž si snížila výsledek hospodaření o 14 381 Kč. Zároveň společnost doúčtovala nedaňovou opravnou položku do 100% rozvahové hodnoty.

Tabulka 11: Účtování v roce 2008

Datum	Text	MD	D	Částka
8.1.2008	Přeúčtování pohledávky	311061	311001	19 075,80 Kč
	Přeúčtování PL	311061	378011	52 830,00 Kč
	Přeúčtování přefakturace	311061	311001	4 000,00 Kč
31.12.2008	Rozpuštění DOP ve výši 20% pohledávky	391001	558010	3 815,00 Kč
31.12.2008	Rozpuštění DOP ve výši 20% PL	391311	558020	10 566,00 Kč
31.12.2008	Tvorba DOP ve výši 50% pohledávky	558050	391061	9 537,90 Kč
31.12.2008	Tvorba DOP ve výši 50% PL	558050	391061	26 415,00 Kč
31.12.2008	Tvorba DOP ve výši 33% přefakturace	558050	391061	1 320,00 Kč

Zdroj: Autorka

Tabulka 12: Účtování v roce 2009

Datum	Text	MD	D	Částka
31.12.2009	Tvorba DOP ve výši 80% pohledávky	558050	391061	5 722,74 Kč
31.12.2009	Tvorba DOP ve výši 80% PL	558050	391061	15 849,00 Kč
31.12.2009	Tvorba DOP ve výši 66% přefakturace	558050	391061	1 320,00 Kč

Zdroj: Autorka

V roce 2008 a 2009 společnost pokračovala v tvorbě zákonných opravných položek dle § 8a zákona o rezervách. V roce 2010 společnost dotvoří daňovou opravnou položku do 100% rozvahové hodnoty pohledávky (týká se dlužných splátek a předmětu leasingu), přefakturace bude vyoprávkována do 100% v roce 2011. V jednotlivých letech bude zároveň rozpouštět nedaňové opravné položky.

Kdyby společnost podala přihlášku ke konkurzu do 31. 12. 2007, mohla by vytvořit daňovou opravnou položku ve výši 100% rozvahové hodnoty pohledávky k okamžiku přihlášení, což by mělo odlišný vliv na základ daně v jednotlivých letech.

Tabulka 13: Tvorba daňové opravné položky za dlužníkem v konkurzním řízení

Datum	Text	MD	D	Částka
28.12.2007	Přeúčtování pohledávky	311061	311001	19 075,80 Kč
	Přeúčtování PL	311061	378011	52 830,00 Kč
	Přeúčtování přefakturace	311061	311001	4 000,00 Kč
28.12.2007	Tvorba DOP ve výši 100% pohledávky	558050	391061	19 075,80 Kč
28.12.2007	Tvorba DOP ve výši 100% PL	558050	391061	52 830,00 Kč
28.12.2007	Tvorba DOP ve výši 100% přefakturace	558050	391061	4 000,00 Kč

Zdroj: Autorka

Tabulka 14: Snížení základu daně v letech 2007 – 2009

	2007	2008	2009
Tvorba DOP dle § 8a	- 14 381,00 Kč	- 37 272,90 Kč	- 22 891,74 Kč
Tvorba DOP dle § 8	- 75 905,80 Kč	0 Kč	0 Kč

Zdroj: Autorka

Jak bude společnost postupovat v obou případech v dalších letech, bude záležet na výsledku insolvenčního řízení. Lze ale předpokládat, že konkurz bude ukončen buď z důvodu nedostatku majetku dlužníka nebo bude vydáno rozvrhové usnesení. V obou případech se opravná položka zruší a pohledávka jednorázově odepíše v den nabytí právní moci daného usnesení. V případě vydání rozvrhového usnesení s plněním bude odpis snížen o částku vykonatelného plnění.

Příklad: Postupná tvorba opravné položky a odpis pohledávky

Dne 4. 4. 2003 společnosti vznikla pohledávka vůči obchodní společnosti na základě smlouvy o finančním pronájmu. Předmětem smlouvy byl nákladní automobil VOLVO v hodnotě 1 190 000 Kč + 22% DPH, doba pronájmu byla smluvena na 36 měsíců, výše splátek činila 39 164 Kč měsíčně. Dne 15. 6. 2005 byla smlouva předčasně ukončena výpovědí. K tomuto datu evidovala společnost za dlužníkem dlužné splátky ve výši 350 935,70 Kč. Náklady vymáhání splatné k 7. 10. 2005 činily 16 800 Kč.

Tabulka 15: Tvorba opravných položek v roce 2005

Datum	Text	MD	D	Částka
15.6.2005	Pohledávka – dlužné splátky	311001	384101	350 935,70 Kč
7.10.2005	Pohledávka – přefakturace	311001	384101	16 800,00 Kč
31.12.2005	Tvorba DOP ve výši 20% pohledávky	558010	391001	70 187,14 Kč
31.12.2005	Tvorba NOP ve výši 80% pohledávky	559010	391101	280 748,56 Kč

Zdroj: Autorka

Společnost dne 1. 6. 2006 podala rozhodčí žalobu na částku ve výši dlužných splátek a přefakturace, tj. 367 735,70 Kč. Dne 9. 8. 2006 byl vydán rozhodčí nález, dle kterého je povinen dlužník dlužnou částku uhradit. Ještě v roce 2006 společnost podala návrh na exekuci, neboť dlužník oznámil, že již několik měsíců nevykonává žádné aktivity a směřuje do likvidace.

Tabulka 16: Účtování opravných položek v roce 2006

Datum	Text	MD	D	Částka
31.12.2006	Rozpuštění NOP ve výši 30% pohledávky	391101	559010	105 280,71 Kč
31.12.2006	Tvorba DOP do výše 50% pohledávky	558010	391001	105 280,71 Kč
31.12.2006	Tvorba DOP ve výši 33% přefakturace	558010	391001	5 544,00 Kč
1.1.2007	Tvorba NOP ve výši 67% přefakturace	559010	391101	11 256,00 Kč

Zdroj: Autorka

Tabulka 17: Účtování opravných položek v roce 2007

Datum	Text	MD	D	Částka
31.12.2007	Rozpuštění NOP ve výši 30% pohledávky	391101	559010	105 280,71 Kč
31.12.2007	Rozpuštění NOP ve výši 33% přefakturace	391101	559010	5 544,00 Kč
31.12.2007	Tvorba DOP do výše 80% pohledávky	558010	391001	105 280,71 Kč
31.12.2007	Tvorba DOP do výše 66% přefakturace	558010	391001	5 544,00 Kč

Zdroj: Autorka

Tabulka 18: Účtování opravných položek v roce 2008

Datum	Text	MD	D	Částka
31.12.2008	Rozpuštění NOP ve výši 20% pohledávky	391101	559010	70 187,14 Kč
31.12.2008	Rozpuštění NOP ve výši 34% přefakturace	391101	559010	5 712,00 Kč
31.12.2008	Tvorba DOP do výše 100% pohledávky	558010	391001	70 187,14 Kč
31.12.2008	Tvorba DOP do výše 100% přefakturace	558010	391001	5 712,00 Kč

Zdroj: Autorka

Tabulka 19: Účtování opravných položek a odpisů v roce 2009

Datum	Text	MD	D	Částka
31.12.2009	Rozpuštění DOP ve výši 100% pohledávky	391001	558010	350 935,70 Kč
31.12.2009	Rozpuštění DOP ve výši 100% přefakturace	391001	558010	16 800,00 Kč
31.12.2009	Odpis pohledávky	546001	311001	350 935,70 Kč
31.12.2009	Odpis přefakturace	546001	311001	16 800,00 Kč

Zdroj: Autorka

V roce 2007 byla nařízena exekuce, avšak pro nedostatek majetku bylo exekuční řízení v roce 2009 zastaveno. Usnesení o zastavení tohoto řízení nabylo právní moci dne 13. 2. 2009. Společnost k rozvahovému dni roku 2009 rozpustila daňově uznatelné opravné položky v plné výši a pohledávku z titulu dlužných splátek a přefakturace odepsala do nákladů. Částka 367 735,70 Kč je v tomto případě plně daňově uznatelným nákladem, o který si společnost v roce 2009 snížila základ daně.

5.3.2.3 Postoupení pohledávky

Společnost zpravidla postupuje pohledávky, ke kterým je zahájeno exekuční či konkurzní řízení. Při rozhodování o jejich postoupení bere společnost v úvahu zejména stáří pohledávky, dále porovnává zisk a náklady spojené s prodejem pohledávek k nákladům a případnému zisku získanému jejich vymáháním.

V souvislosti s postoupením pohledávek společnost využívá tyto analytické účty:

546905	Daňový odpis k postoupeným pohledávkám
546910	Nedaňový odpis k postoupeným pohledávkám
646905	Výnosy z postoupených pohledávek

Příklad: Postoupení pohledávky

Společnost dne 2. 5. 2005 uzavřela se společností zabývající se přepravou vozidel smlouvu o finančním pronájmu. Předmětem leasingu byl nákladní automobil v hodnotě 1 832 600 Kč včetně DPH. Doba pronájmu byla stanovena na 48 měsíců, přičemž splátka nájemného činila 38 831 Kč. K datu předčasného ukončení smlouvy, tj. k 11. 9. 2006, společnost evidovala za klientem dlužné splátky ve výši 349 727 Kč, náklady vymáhání v hodnotě 31 942 Kč a smluvní pokutu ve výši 2 626,80 Kč.

Tabulka 20: Zůstatek dlužných pohledávek

Datum	Text	MD	D	Částka
11.9.2006	Pohledávka – dlužné splátky	311001	384101	349 727,00 Kč
11.9.2006	Pohledávka – přefakturace	311001	384101	31 942,00 Kč
11.9.2006	Pohledávka – smluvní pokuta	311001	644001	2 626,80 Kč

Zdroj: Autorka

V roce 2007 bylo zahájeno rozhodčí řízení, kam společnost přihlásila svoji pohledávku ve výši dlužných splátek, přefakturace a smluvní pokuty, tj. 384 295,80 Kč celkem. V červenci daného roku byl vydán rozhodčí nález, a na jeho základě podala společnost návrh na exekuci, o které dosud nebylo rozhodnuto.

Tabulka 21: Tvorba opravných položek v roce 2007

Datum	Text	MD	D	Částka
31.12.2007	Tvorba DOP ve výši 33% pohledávky	558010	391001	115 409,91 Kč
31.12.2007	Tvorba DOP ve výši 33% přefakturace	558010	391001	10 540,86 Kč
31.12.2007	Tvorba NOP ve výši 67% pohledávky	559010	391101	234 317,09 Kč
31.12.2007	Tvorba NOP ve výši 67% přefakturace	559010	391101	21 401,14 Kč
31.12.2007	Tvorba NOP ve výši 100% smluvní pokuty	559010	391101	2 626,80 Kč

Zdroj: Autorka

Tabulka 22: Účtování opravných položek v roce 2008

Datum	Text	MD	D	Částka
31.12.2008	Rozpuštění NOP ve výši 33% pohledávky	391101	559010	115 409,91 Kč
31.12.2008	Rozpuštění NOP ve výši 33% přefakturace	391101	559010	10 540,86 Kč
31.12.2008	Tvorba DOP do výše 66% pohledávky	558010	391001	115 409,91 Kč
31.12.2008	Tvorba DOP do výše 66% přefakturace	558010	391001	10 540,86 Kč

Zdroj: Autorka

Tabulka 23: Účtování v roce 2009

Datum	Text	MD	D	Částka
3.5.2009	Rozpuštění NOP ve výši 34% pohledávky	391101	559010	118 907,18 Kč
3.5.2009	Rozpuštění NOP ve výši 34% přefakturace	391101	559010	10 860,28 Kč
3.5.2009	Rozpuštění NOP ve výši 100% sml. pokuty	391101	559010	2 626,80 Kč
3.5.2009	Rozpuštění DOP ve výši 66% pohledávky	391001	558010	230 819,82 Kč
3.5.2009	Rozpuštění DOP ve výši 66% přefakturace	391001	558010	21 081,72 Kč
3.5.2009	Daňový odpis pohledávky a přefakturace	546905	311001	347 318,79 Kč
3.5.2009	Nedaňový odpis pohledávky, přefakturace, smluvní pokuty	546910	311001	36 977,01 Kč
3.5.2009	Pohledávka z titulu postoupení	378051	646905	96 073,95 Kč

Zdroj: Autorka

V roce 2009 společnost přistoupila k prodeji pohledávky ve výši 25% celkové hodnoty pohledávky za úpadcem. Na základě této skutečnosti k 3. 5. 2009 společnost zrušila vytvořené opravné položky a pohledávku odepsala do nákladů, přičemž souhrnná výše daňového odpisu je tvořena součtem daňových opravných položek a příjmu z prodeje pohledávky a přefakturace.

5.3.3 Systém vymáhání pohledávek

Jak bylo řečeno výše, účtárna má na starosti pohledávky z hlediska účetního. To znamená, že eviduje pohledávky jak před lhůtou splatnosti, tak pohledávky po splatnosti, vytváří k nim dle zákona a vnitropodnikové směrnice opravné položky, účtuje o odpisech, příp. prodeji pohledávek. Vlastní řízení pohledávek, dalo by se říci řízení pohledávek z hlediska právního, má na starosti správní oddělení.

Základem při práci na řízení pohledávek je jejich predikce. Z tohoto důvodu pověřený pracovník provádí v průběhu měsíce monitoring všech pohledávek, zejména pohledávek po lhůtě splatnosti. Na základě těchto výsledků společnost zpracovává sestavy např. budoucích splátek, které dospějí ke splatnosti v daném měsíci nebo sestavy podle počtu dlužných splátek. Tyto výstupy je možné rozdělit do tří skupin.

- Upomínky I. = jedna dlužná splátka (zpravidla 30 dnů po splatnosti). V tomto případě společnost zasílá klientovi (zákazníkovi) písemnou upomínku, jejímž cílem je informovat klienta o výši dlužné částky, datu splatnosti a vyzvat ho k doplacení dluhu.

- Upomínky II. = dvě dlužné splátky. Tento typ, kromě náležitostí shodných s předchozím typem upomínky, navíc obsahuje právní oznámení o možnosti předání obchodního případu (dané smlouvy) k řešení externí agentuře a dále o možnosti vypovězení smlouvy a zabavení předmětu leasingu nebo předmětu, kterým je smlouva jištěna.
- Upomínky III. = tři a více dlužných splátek. V této fázi již dochází k předání pohledávky do rukou inkasní agentury nebo se daným případem zabývá finanční specialista v rámci analyzované společnosti, a to dle významnosti a velikosti klientů či dle složitosti a rizikovosti samotných obchodů.

V případě upomínek III. je možné práci na řízení pohledávek ještě rozdělit do dvou fází. První z nich je možné označit jako „mírný systém“ založený na telefonickém nebo osobním kontaktu s klientem. V rámci něj se externí agentura, popř. správce společnosti spojí s klientem, tj. dlužníkem, s cílem zjistit jeho aktuální ekonomickou situaci, získat výkazy, zjistit, co stojí v pozadí nedodržování termínů splátek, zda se jedná o problém trvalý či přechodný, jak jej klient bude řešit a další. Na základě těchto zjištění provede společnost, popř. externí agentura analýzu jeho současné finanční situace a navrhne možné řešení. Cílem je tedy návrh reálného řešení, tj. změna nebo doplnění stávajícího obchodu. Mezi tato řešení patří např. postoupení pohledávky, zápočet pohledávek, odklad splátek, dozajištění pohledávky, atd.

Jestliže předchozí fáze nevedla k narovnání splátek, dochází k vymáhání pohledávek. I když zde jsou již výsledkem osobní návštěvy provozu klienta, zabavení předmětu smlouvy či předmětu jištění, hlavním cílem zůstává možnost vyřešení problémů, doplacení dlužných splátek a pokračování ve financování.

Výpověď smlouvy, nebo-li předčasné ukončení smlouvy, představuje až poslední krok, neboť s sebou nese negativa pro obě smluvní strany. Z pohledu společnosti se jedná o ztrátu úrokové marže, ztrátu vyplývající ze zajištěných, tj. odebraných, předmětů. Dále společnost nese riziko nesplacení půjčky. Jestliže dojde k ukončení smlouvy výpovědí, zpravidla následuje realizace právního řešení. Tyto kroky byly nastíněny výše.

Doba celého procesu vymáhání závisí na individuálních podmínkách, na situaci jednotlivých klientů, na ochotě dohodnout se na nových podmínkách, popř. na změně stávajících podmínek. Důležité je také, o jakého klienta se jedná. Je třeba si uvědomit, že je

značný rozdíl mezi např. třemi splátkami po splatnosti v celkové hodnotě do 10 000,- Kč a jednou neuhrazenou splátkou ve výši 100 000,- Kč.

V systému řešení nedobytných pohledávek společnost dále používá podpůrné prostředky, mezi které patří:

- automatická smluvní penalizace, nebo-li pokuta z prodlení, kterou pracovník správy vystaví klientovi, vůči kterému společnost eviduje dlužnou pohledávku a to za každý den prodlení,
- monitoring klientů podle počtu splátek a podle objemu splátek po splatnosti. Tento nástroj společnost používá pro včasné zachycení vysokých splátek po splatnosti, kdy má firma stanovenou hranici, kterou chce monitorovat. Společnost takto vytváří další sestavy podle různých požadavků správního oddělení, čímž dochází ke zrychlení celého procesu vymáhání splatných dluhů.

5.4 NÁVRH NA ZLEPŠENÍ V OBLASTI ŘÍZENÍ POHLEDÁVEK SPOLEČNOSTI

Na základě provedené analýzy je zřejmé, že společnost problematice pohledávek věnuje patřičnou pozornost. Analyzovaná společnost klade důraz jak na využití nástrojů preventivního zajištění, tak na práci s pohledávkami po lhůtě jejich splatnosti a to z hlediska právního, účetního a daňového.

I přes skutečnost, že využívá řadu zajišťovacích instrumentů pro případ platební neschopnosti klienta, doporučovala bych zaměřit se právě na prevenci.

Jedním z řešení by mohlo být pro společnost pojištění pohledávek, přičemž se nabízí jak pojištění pohledávek podnikatelských subjektů, tak pojištění fyzických osob – nepodnikatelů.

5.4.1 Pojištění schopnosti splácet

Zhruba 4% z celkového portfolia klientů společnosti představují fyzické osoby – nepodnikatelé. Úhrn nesplacených splátek (tj. splátek, jimž nenabyla k datu 31. 12. 2009 splatnost) těchto klientů činí 64 944 tis. Kč, což představuje 1,5% celkového objemu nesplacených splátek všech klientů společnosti.

U této skupiny klientů bych doporučila zvážit možnost „pojištění schopnosti splácet“ pro případ ztráty zaměstnání, dlouhodobé pracovní neschopnosti, trvalé invalidity a pro případ úmrtí. Pojišťovny klientům nabízejí pojištění pro krytí všech čtyř zmíněných rizik v několika variantách, od základní, nejlevnější varianty, která kryje úmrtí a plnou invaliditu, až po rozšířenou, nejdražší, kryjící všechna rizika. Pojištění je určeno fyzickým osobám – zaměstnancům, kterým výše uvedené skutečnosti způsobí výpadek pravidelných příjmů a následně znemožní splácet finanční závazky vůči společnosti. Tento typ pojištění nabízí různé pojišťovací společnosti po splnění stanovených podmínek, z nichž jsou rozhodující: věk, zdravotní stav, charakter a délka trvání pracovního poměru.

Výše pojistného je stanovena procentem z měsíční splátky, přičemž toto procento se liší mezi jednotlivými pojišťovnami dle krytých rizik a dle výše financované částky.

Navrhovala bych uzavírat „pojištění schopnosti splácet“ se dvěma stávajícími smluvními pojišťovnami a to prostřednictvím makléřské společnosti, která je dceřinou společností firmy, pro kterou je zpracováván tento projekt.

Pojištění schopnosti splácet by bylo klientům nabízeno obchodními zástupci finanční společnosti jako další služba k doposud nabízeným druhům pojištění, tj. zejména pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla, havarijní a strojní pojištění.

Pojistné bude promítnuto do splátkového kalendáře a bude placeno klientem jako součást splátek leasingu či úvěru. V případě, že by se klient společnosti dostal do platební neschopnosti v důsledku pojistné události, měla by společnost tímto způsobem zajištěno, že pohledávky za klienta převezme pojišťovna a nebude tak docházet k nárůstu pohledávek po lhůtě splatnosti.

5.4.2 Pojištění přerušení provozu

Pojištění přerušení provozu je určeno ke krytí pohledávek za klientem (fyzickou osobou – podnikatelem nebo právnickou osobou) vzniklých v důsledku finančních ztrát způsobených přerušením nebo omezením provozu firmy klienta.

Pojišťovna v případě pojistné události kompenzuje ušlý zisk a fixní náklady vynaložené (během doby trvání přerušení nebo omezení provozu) za účelem co nejrychlejší obnovy provozu v původním rozsahu. Mezi tyto pojišťovnou hrazené náklady patří i leasingové splátky nájemného.

Toto pojištění navrhuji vyžadovat u všech obchodů, kde jsou předmětem financování solární elektrárny, a to z toho důvodu, že schopnost klienta splácet řádně a včas splátky je velmi úzce vázaná na množství vyrobené energie. V případě výpadku elektrárny a nedosažení plánovaného objemu výroby energie je vysoká pravděpodobnost vzniku následné platební neschopnosti klienta.

5.4.3 Pojištění pohledávek obchodních partnerů

Částka 2 978 804 tis. Kč představuje úhrn nevyfakturovaných splátek klientů – podnikatelů k datu 31. 12. 2009. Protože se jedná o rozhodující objem (téměř 68% z celkové výše těchto splátek), vzala bych do úvahy i pojištění podnikatelů, jež samo o sobě umožňuje společnosti snížit riziko při poskytování finančních prostředků.

Obecně platí, že pojištěn může být téměř každý obchod, avšak při rozhodnutí o využití této možnosti pojištění pohledávek, bude třeba nejdříve provést několik základních kroků.

- Společnost musí provést celkovou analýzu bonity a platební morálky všech svých klientů – podnikatelských subjektů. Na základě výsledků provedené analýzy by následně měla vybrat obchodní partnery, jejichž pohledávky se jeví jako rizikové z hlediska řádné a včasné úhrady dlužné splátky.
- Pro účely posouzení podnikatelské perspektivy, vlastní bonity a schopnosti vymáhat své pohledávky musí společnost poskytnout pojišťovně informace o vlastní společnosti. Pojišťovna zkoumá zejména odvětví, ve kterém společnost působí, její obrat, strukturu, objem nesplacených pohledávek, dále hodnotí oblast podnikání klientů.

V současnosti působí na českém trhu pojišťování pohledávek celkem tři pojišťovny – *Komerční úvěrová pojišťovna EGAP a.s.*, *Euler Hermes Čescob, úvěrová pojišťovna a.s.*, *Atradius Credit Insurance N.V.*, jejichž nabídky se liší co do nákladů ve formě placeného pojistného, poplatků za prověření bonity klientů a jejich následný monitoring, ve výši spoluúčasti a nákladů vymáhání, tak také nabídkou krytých rizik od platební neschopnosti či platební nevůle až po komplexní riziko nezaplacení.

Na základě žádosti společnosti pojišťovna ohodnotí bonitu každého jednotlivého klienta a následně stanoví úvěrový limit, což představuje maximální částku úvěru, resp. obratu, kterou je pojišťovna u daného klienta ochotna pojistit. Výše pojistného je stanovena procentní sazbou z celkového obratu pojištěných klientů za dané období, přičemž pojišťovna stanovuje i minimální pojistné za určité období, zpravidla za jeden rok. V pojistném plnění pojišťovna zohledňuje i případné náklady na vymáhání.

Pokud by pohledávka nebyla zaplacená ve lhůtě splatnosti, je třeba nahlásit pojistnou událost do určité doby karenční lhůty, jejíž délka se mezi pojišťovnami liší. Následně dochází k vymáhání splatné pohledávky. V první fázi pohledávku vymáhá společnost sama, pokud není uhrazena, přebírá její vymáhání pojišťovna. Jestliže nebude pohledávka vymožená do konce karenční lhůty, nastane pojistné plnění ve výši nahlášené pojistné události po odečtení spoluúčasti ve výši 15 – 20%.

V případě společnosti, pro kterou je návrh připravován, doporučuji pojistit odběratele – obchodní partnery z odvětví dopravy. Jedná se o klienty, jejichž obor podnikání je ovlivněn řadou faktorů, které mají negativní dopady na jejich ekonomickou situaci: zavedení mýtného, růst cen pohonných hmot, snížení přepravních cen, posilování koruny vůči cizím měnám (EUR), hospodářská recese a s ní spojený úbytek zakázek a snížení přepravovaného objemu zboží, materiálu, atd.. V souvislosti s tím bonita těchto klientů rok od roku klesá. Přestože se finanční společnost zaměřuje zejména na klienty podnikající v oboru zemědělství, tvoří dopravci nemalý podíl z portfolia klientů. Obligo (budoucí splátky, jimž dosud nenabyla splatnost) dopravních firem k datu 31. 12. 2009 dosahovalo částky 357 912 tis. Kč.

Hlavním úkolem pojištění pohledávek obchodních partnerů je snížit riziko, že klient řádně a včas neuhradí dlužnou částku.

Na druhou stranu je zřejmé, že tento nástroj prevence vzniku nedobytných pohledávek je poměrně drahou záležitostí z důvodu minimální částky placeného pojistného a dalších poplatků spojených s podáním žádosti o prověření či sledování bonity klientů. Zda a v jakém rozsahu by společnost tento nástroj využila, záleží také na tom, jaký objem finančních prostředků by byla analyzovaná společnost ochotna na projekt uvolnit ze svého finančního rozpočtu. Dále by společnost musela pravidelně provádět monitoring pojištěných klientů a posuzovat vhodnost jejich pojištění, čímž se zvyšuje náročnost na řízení pohledávek.

Hlavním cílem by mělo být dosáhnout rovnováhy mezi náklady v podobě zaplaceného pojistného a výnosy z pojistného plnění ze strany pojišťovny.

5.4.4 Nástroj pro sledování vývoje bonity klientů

Navrhují vytvořit nástroj pro sledování vývoje bonity klientů. Tento nástroj by využíval dat zadávaných obchodními zástupci firmy do systému a jeho výstupních hodnot.

Na základě ekonomických výkazů a dalších parametrů klienta (např. platební morálka) ratingová aplikace informačního systému automaticky vyhodnotí stávající bonitu konkrétního klienta. Tento nástroj v současné době slouží jako podpůrný prostředek při rozhodování o schválení či zamítnutí nového obchodu. Navrhovala bych využít rating jednotlivých klientů jako vstupní hodnoty pro hromadné sledování a pravidelné vyhodnocování bonity např.:

- všech partnerů evidovaných v databázi společnosti,
- všech partnerů s alespoň jednou aktivní smlouvou,
- všech partnerů, se kterými společnost uzavřela v roce 2009 smlouvu.

Smyslem používání tohoto nástroje je predikovat ekonomickou schopnost klienta pokračovat ve splácení úvěru či leasingu. Výhoda tohoto nástroje oproti stávající ratingové aplikaci by spočívala v hromadném zpracování a zhodnocení historického vývoje bonity všech klientů nebo vybrané skupiny klientů. Tím by současně získala podklad při rozhodování, kterou skupinu klientů by bylo vhodné pojistit pro případ platební insolvence.

5.4.5 Změna prémiového řádu obchodních zástupců

V dnešní době, kdy společnost kromě splatných pohledávek vykazuje i pohledávky po lhůtě splatnosti a nedobytné pohledávky, by mohla uvažovat o změně prémiového řádu svých obchodních zástupců, jelikož právě na aktivitách těchto zaměstnanců závisí míra zajištění obchodů.

Při rozhodování o schválení obchodu jsou důležitými parametry jednak bonita klienta, jednak dostatečné zajištění obchodu. A jestliže předpokládám, že odměny obchodníků jsou stanovené v závislosti na dosaženém objemu uzavřených obchodů a marži z těchto obchodů, pak bych při stanovování výše odměn vycházela z těchto čtyř základních skutečností.

Pro potřeby odměňování by vypočtené bonitě klienta byl přiřazen tzv. koeficient bonity (čím lepší bonita, tím vyšší koeficient). Stejně tak pro každý ze zajišťovacích instrumentů by byl stanoven tzv. koeficient zajištění, a to dle jeho právní síly při případném vymáhání pohledávek a dle jeho schopnosti snížit riziko obchodu. Pro výpočet odměn obchodníků by pak sloužil součin těchto koeficientů.

Základním prvkem při výpočtu odměn může i nadále zůstat objem uzavřených obchodů za určité období (dle procenta splnění plánovaného objemu uzavřených obchodů je zaměstnanci přiznána určitá výše odměny). Významnější část variabilní složky mzdy obchodníků by však záležela na marži z těchto obchodů upravené (vážené) součinem výše uvedených koeficientů. Čím vyšší je hodnota součinu koeficientů, tím vyšší je upravená marže z uzavřeného obchodu, potažmo odměna obchodníka. Součin koeficientů nižší než 1 marži (pro výpočet odměny) snižuje. Naopak koeficient vyšší než 1 marži upraví směrem nahoru a odměna obchodníka je vyšší.

Přínosem tohoto opatření je skutečnost, že i při nízkém objemu obchodů a nízké marži z uzavřených obchodů, může zaměstnanec dosáhnout vyššího ohodnocení, uzavře-li úvěrovou (resp. leasingovou) smlouvu s bonitním klientem (vysoký koeficient bonity) a zajistí-li úvěrový (resp. leasingový) obchod vícero zajišťovacími instrumenty (vysoký koeficient zajištění). Tímto způsobem odměňování je kladen důraz na vyšší úroveň zajištění nově uzavíraných obchodů a vysokou bonitu obchodních partnerů, s nimiž jsou kontrakty uzavírány.

Cílem navrženého opatření je motivovat zaměstnance (obchodníky) k uzavírání dobře zajištěných obchodů s bonitními klienty. Při stávající situaci v bankovním sektoru a nynější hospodářské recesi je třeba preferovat kvalitu před kvantitou.

Dále by bylo možné upravit výši odměny v případě spolupráce těchto zaměstnanců při řešení problematických pohledávek. Cílem tohoto opatření je zvýšit zainteresovanost obchodníků na prevenci vzniku problematických pohledávek.

6 ZÁVĚR

Rizikovost a proměnlivost současného ekonomického prostředí působí na veškeré dění ve firmách. K problémovým aktivům vyvolávajícím krizové situace a vedoucím k ekonomickému kolapsu firmy patří bezesporu pohledávky, zvláště pak po lhůtě splatnosti. Řízení pohledávek se proto stává významnou oblastí ovlivňující finanční situaci firmy. Je nezbytné, aby se firma touto oblastí zabývala již při analýze a zpracování své obchodní strategie.

Jedním ze způsobů pro zachování likvidity firmy je omezování rizika, jehož hlavním zdrojem jsou zákazníci. Pokud jsou pohledávky společnosti hrazeny ve lhůtě splatnosti, pak společnost dosahuje hladkých finančních toků a může uvažovat o dalších investicích. Naopak platební neschopnost klientů negativně ovlivňuje finanční zdraví podniku, neboť dochází k nárůstu problémových pohledávek, s čímž souvisí i nárůst nákladů spojených se správou a vymáháním pohledávek po lhůtě splatnosti, což společnost musí zohlednit ve svých finančních plánech. Je tedy zřejmé, že zákazníci do značné míry ovlivňují budoucí hospodaření firmy.

Ve své diplomové práci jsem měla za úkol analyzovat řízení pohledávek ve vybrané obchodní společnosti, řešit problematiku minimalizace nedobytných pohledávek a zhodnotit práci s pohledávkami po lhůtě splatnosti. Rámcově jsem vycházela z let 2005 až 2009, přičemž základním rokem zůstává rok 2009.

K datu 31. 12. 2009 činil podíl pohledávek 3,1% (tj. 282 291 tis. Kč) celkového majetku analyzované společnosti, z čehož je zřejmé, že společnost musí řízení pohledávek věnovat značnou pozornost. I přes skutečnost, že společnost za účelem minimalizace pohledávek po lhůtě splatnosti používá škálu preventivních zajišťovacích instrumentů, zejména zajišťovací převod vlastnického práva a směnky, nejsou všechny splatné pohledávky uhrazeny včas. K 31. 12. 2009 činily pohledávky z obchodního styku celkem 263 117 tis. Kč, z toho pohledávky po splatnosti nad 360 dnů tvoří více než 30%, tj. 79 851 tis. Kč. V současné době společnost využívá k řešení sporných či nedobytných pohledávek rozhodčí a insolvenční řízení. Jelikož tuto částku by společnost mohla využít k svému dalšímu rozvoji či k úhradě splatných závazků, nelze ji považovat za bezvýznamnou a je třeba se zamyslet nad dalšími cestami, jak tuto hodnotu snižovat nebo udržet alespoň na stejné úrovni.

Z analýzy struktury pohledávek je zřejmé, že rozhodující podíl ve výši téměř 97% představují krátkodobé pohledávky, přičemž jako problematické se jeví pohledávky z obchodního styku evidované na syntetických účtech 311 – *Odběratelé* a 378 – *Jiné pohledávky*. Z grafu 3 je zřejmé, že společnost vykazuje pohledávky po splatnosti po celé hodnocené období. V rámci daňové optimalizace proto využívá možnost tvorby zákonných opravných položek k pohledávkám po splatnosti. Zároveň nad rámec zákona o rezervách tvoří daňově neuznatelné opravné položky.

Pokud je opravná položka vytvořena ve výši 100% rozvahové hodnoty pohledávky a neexistuje pravděpodobnost její úhrady ze strany dlužníka (popř. jsou splněny zákonné podmínky), společnost rozpustí vytvořené opravné položky a pohledávku odepíše do nákladů, daňových či nedaňových.

V případě problematických pohledávek společnost také využívá možnosti jejich postoupení a to zejména tam, kde náklady vymáhání přesahují zisk z postoupení pohledávek.

Na základě provedené analýzy a posouzení všech mě dostupných informací bych společnosti doporučila zaměřit se při řešení problematiky minimalizace nedobytných pohledávek zejména na prevenci jejich vzniku. Jednou z možností je pojištění pohledávek jednotlivých skupin klientů, přičemž společnost může uvažovat o tzv. pojištění schopnosti splácet (jedná se o pojištění fyzických osob – nepodnikatelů), pojištění přerušení provozu (vztahuje se na fyzické osoby – podnikatele a právnické osoby) a pojištění obchodních partnerů (tj. právnických osob). Cílem tohoto nástroje je snížit riziko nárůstu pohledávek po splatnosti v případě, že se klient společnosti dostane do platební neschopnosti a nebude schopen řádně a včas dostát svým splatným závazkům.

Dále navrhuji vytvořit nástroj pro sledování vývoje bonity klientů. Smyslem používání tohoto nástroje je predikovat ekonomickou schopnost klienta pokračovat ve splácení úvěru či leasingu, čímž by společnost současně získala podklad při rozhodování, kterou skupinu klientů by bylo vhodné pojistit pro případ platební insolvence.

Společnost by také mohla uvažovat o změně prémiového řádu svých obchodních zástupců tak, aby kladli důraz na uzavírání dobře zajištěných obchodů s bonitními klienty, tedy aby preferovali kvalitu před kvantitou.

Závěrem je lze pouze dodat, že důslednému řízení pohledávek by měla věnovat pozornost nejen společnost, na kterou byla tato práce zpracována, ale i všechny ostatní. V současné době nelze totiž usuzovat na zlepšení platební morálky odběratelů. Cílem při řízení této problematiky by měla zůstat snaha o minimalizaci nedobytných pohledávek.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

Bařinová, D., Vozňáková, I.: *Pohledávky – právně, daňově, účetně*. 3. rozšířené vydání Praha: GRADA Publishing, a.s., 2007. 136 s. ISBN 978-80-247-1816-3.

Drbohlav, J., Pohl, T.: *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 2. přepracované vydání Praha: ASPI, a.s., 2006. 220 s. ISBN 80-7357-162-5.

Horáková, K.: *Vzory smluv a podání II. Správa obchodních společností*. 1. vydání Brno: Computer Press, a.s., 2006. 265 s. ISBN 80-251-1091-5.

Kol. autorů: *Vymáhání pohledávek*. 1. vydání Praha: ASPI, a.s., 2007. 756 s. ISBN 80-7357-230-3.

Marek, P.: *Studijní průvodce financemi podniku*. 1. vydání Praha: Ekopress, s.r.o., 2006. 624 s. ISBN 80-86119-37-8.

Nesnídal, Jiří: *Kladivo na dlužníky*. 1. vydání Ostrava: Nakladatelství Jiří Motloch – Sagit, 1996. 135 s. ISBN 80-85789-83-3.

Ryneš, P.: *Podvojně účetnictví a účetní závěrka*. 8. aktualizované vydání Zlín – Kudlov: ANAG, spol. s r.o., 2008. 960 s. ISBN 978-80-7263-437-8.

Schelleová, I.: *Jak vyhlásit konkurz a vymáhat pohledávky*. 1. vydání Praha: Computer Press, 2001. 160 s. ISBN 80-7226-454-0.

Valach, J. a kol.: *Finanční řízení podniku*. 2. vydání Praha: EKOPRESS s.r.o., 1999. 324 s. ISBN 80-86119-21-1.

Vozňáková, I.: *Efektivní řízení pohledávek*. 1. vydání Praha: GRADA Publishing, a.s., 2004. 124 s. ISBN 80-247-0770-5.

Zákony a vyhlášky

České účetní standardy pro účetní jednotky, které účtují podle vyhlášky č. 500/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

Seriálové publikace

Management problémových aktiv. Moderní řízení, 2000, roč. 35, č. 3, s. 55 – 58.

Řehák, J., Křístek, L.: *Nová možnost kapitalizace pohledávky*. Právní rádce, 1999, č. 3, s. 22 – 23.

Internetové zdroje

Hospodářská komora ČR: *Platební morálka evropských firem se meziročně zhoršila*. [online]. 2009, poslední revize 12.8.2009 [cit. 2010-02-14]. Dostupné z: <http://www.komora.cz/hk-cr/aktuality/art_30725/platebni-moralka-evropskych-firem-se-mezirocne-zhorsila.aspx>

Finanční noviny.cz: *Průzkum: Platební morálka v ČR patří stále k nejhorším v Evropě*. [online]. 2009, poslední revize 4.6.2009 [cit. 2010-01-12]. Dostupné z: <http://www.financninoviny.cz/tema/zpravy/pruzkum-platebni-moralka-v-cr-patri-stale-k-nejhorsim-v-evrope/380779&id_seznam=11598>

Webové stránky společnosti EGAP a.s. [cit. 13.9.2009]. Dostupné z: <<http://www.egap.cz/onas/profil-spolecnosti/index.php>>

Webové stránky společnosti Revital Finance s.r.o. [cit. 21.2.2010]. Dostupné z: <http://www.revitalfinance.cz/clanky/hospodarska-krize-v-cr-dale-zhorsuje-platebni-moralku_nezaplacene-pohledavky-po-lhute-splatnosti-ma-75procent-dodavatelu.php>

8 SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 1: Uspořádání pohledávek v rámci aktiv

Tabulka 2: Struktura pohledávek vykázaných v rozvaze (v tis. Kč)

Tabulka 3: Vývoj pohledávek k 31. 12. v jednotlivých letech (v tis. Kč)

Tabulka 4: Vývoj pohledávek dle splatnosti v jednotlivých letech

Tabulka 5: Přehled pohledávek po splatnosti

Tabulka 6: Tvorba daňových opravných položek v roce 2009

Tabulka 7: Tvorba daňových opravných položek a odpisů v roce 2010

Tabulka 8: Účtování v roce 2007

Tabulka 9: Účtování v roce 2008

Tabulka 10: Účtování v roce 2007

Tabulka 11: Účtování v roce 2008

Tabulka 12: Účtování v roce 2009

Tabulka 13: Tvorba daňové opravné položky za dlužníkem v konkurzním řízení

Tabulka 14: Snížení základu daně v letech 2007 – 2009

Tabulka 15: Tvorba opravných položek v roce 2005

Tabulka 16: Účtování opravných položek v roce 2006

Tabulka 17: Účtování opravných položek v roce 2007

Tabulka 18: Účtování opravných položek v roce 2008

Tabulka 19: Účtování opravných položek a odpisů v roce 2009

Tabulka 20: Zůstatek dlužných pohledávek

Tabulka 21: Tvorba opravných položek v roce 2007

Tabulka 22: Účtování opravných položek v roce 2008

Tabulka 23: Účtování v roce 2009

Graf 1: Struktura pohledávek k 31. 12. 2009

Graf 2: Vývoj pohledávek

Graf 3: Vývoj pohledávek dle splatnosti (v tis. Kč)

Graf 4: Ukazuje vývoj daňových a opravných položek v letech 2007 – 2009